

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ
ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер
мектептері музыка бөлімдерінің «Сыбызғы» пәні бойынша
білім беру бағдарламасы**

**Образовательная программа
по предмету «Сыбызғы» детских музыкальных школ и
музыкальных отделений детских школ искусств**

Астана, 2017 г.

Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Сыбызғы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК, Астана, 2017. – 55 б.

Образовательная программа по предмету «Сыбызғы» детских музыкальных школ и музыкальных отделений детских школ искусств – РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования», Астана, 2017 год. – 55 с.

Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Сыбызғы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) «Сыбызғы» пәніне оқытудың мақсатын, нәтижелерін және мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды, оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешенін анықтайды.

Образовательная программа по предмету "Сыбызғы" детских музыкальных школ и музыкальных отделений детских школ искусств (далее - Программа) определяет единый комплекс основных характеристик образования, включающий цель, результаты и содержание обучения, организацию образовательного процесса, способы и методы их реализации, критерии оценки результатов обучения предмету «Сыбызғы».

*ҚР БҒМ Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығының оқу-әдістемелік кеңесі ұсынған
(2017 жылғы 14 сәуірдегі № 2 хаттама)*

*Рекомендовано Учебно-методическим советом
Республиканского учебно-методического центра
дополнительного образования МОН РК
(протокол от 14 апреля 2017 года № 2)*

*©Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, 2017
©Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, 2017*

**Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері
музыка бөлімдерінің «Сыбызғы» пәні бойынша
білім беру бағдарламасы**

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептері музыка бөлімдерінің «Сыбызғы» пәні бойынша білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) «Сыбызғы» пәніне оқытудың мақсатын, нәтижелерін және мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды, оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешенін анықтайды.

2. Осы Бағдарламада келесі түсініктер қолданылады:

1) айтыс – екі ақынның суырып салып айту жарысы, әншілік поэзияның халықтық ауызша формасы, халықтық ішекті аспаптардың сүйемелдеуімен орындалады;

2) арнау – арнау әні; қазақ фольклорындағы қандай да бір тұлғаға арналған жолдау;

3) арпеджио – фортепианода, бірнеше клавишалық (ксилофон, виброфон) және ішекті аспаптарда аккордтардың дыбысы бірінен соң бірі шығатындай аккордтарды орындау тәсілдері;

4) Баян-Өлгей аймағы – Моңғолия аймағы;

5) дыбыс шығару – музыкалық аспапта ойнау кезінде немесе ән айту кезінде дыбыстарды шығару, туғызу;

6) дәстүр – ұзақ уақыт бойы белгілі қоғамдардағы және әлеуметтік топтардағы ұрпақтан ұрпаққа берілетін және сақталатын әлеуметтік және мәдени мұраның элементі;

7) диапазон – адамның немесе қандай да бір музыкалық аспаптың дауысындағы ең төменгіден ең жоғарыға дейінгі дыбыстың көлемі;

8) естірту – қайғылы жағдай туралы ән, бақытсыздық, жақын адамын жоғалту, өлімі туралы жағдайды естіртетін адамды психологиялық, іштей дайындау;

9) жетіген – қазақтың көне жеті ішекті шертпелі аспабы;

10) жоқтау – қазақ поэзиясының ежелгі лирикалық-эпикалық жанры, жылау, халық қаһармандары және атақты адамдарға арналып құрылған;

11) зарлай арнау – қаһармандар өз тағдырын айтып зарлайтын, қазақтың батырлар жырының эпизодына кіретін ән;

12) көңіл айту, жұбату – көңіл айту, жұбату әні;

13) күй – мазмұны жағынан терең және формасы байынша шындалған, кейбір жанрлық сипаттарды, сондай-ақ музыкалық дыбысталудың белгілі бір қисынын көрсететін, күрделі ритмі бар және әуезділігі дамыған аспаптық пьеса;

14) құрай – башқұрт және татар халықтарының үрлемелі музыкалық аспабы; музыкалық аспаптардың түрі бойынша ол аэрофондар тобына жатады, флейта аспаптарының топшасына кіреді, жеке, ансамбльде және оркестрде орындауға арналған аспап болып табылады;

15) қылқобыз – қазақтың ұлттық ішекті-ысқылы музыкалық аспабы;

16) қарқын – қозғалыс жылдамдығы, метрикалық бөліктердің қағысының жиілігі;

17) лад – арасындағы туыстыққа негізделген жүйеге біріктірілген, тоникасы бар дыбыстар жиынтығы;

18) мелизм – әшекейлеу, жиі қолданатын әуендік фигуралар, олардың бірі ерекше шартты белгілермен, басқалары ұсақ ноталармен белгіленеді;

19) метр – акцент қойылатын және акцент қойылмайтын ұзақтығы тең болатын уақыт бөліктерінің жүйелі қайталанатын тәртібі;

20) пентатоника – барлық дыбыстары таза квинтаның және (немесе) квартаның бойында орналасқан бес сатыдан тұратын аралық жүйе;

21) ритм – ұзақтықтары бірдей немесе әртүрлі болатын дыбыстардың ұйымдасқан тәртібі;

22) саусақтардың жүйріктілігі – музыканттың басты жетістіктерінің бірі және оның тәжірибелігі мен шеберлігінің көрсеткіші;

23) сазсырнай – қазақтың көне үрлемелі музыкалық аспабы;

24) сыбызғы – құрай немесе нақтырақ айтқанда екі астауша түріндегі, ойық бөліктері жіптермен бекітілетін, құрайдан, ағаштан немесе күмістен жасалған қазақтың көне музыкалық аспабы;

25) сыбызғы – үрлемелі музыкалық аспаптардың көне түрі;

26) тотемдік жануарлар – рулық қауымның киелі жануары, оның қаны рулық қауымның бірлігін, оның өз құдіретпен ұласуын білдіреді;

27) үшдыбыстылық – терциялар бойында орналасқан үш дыбыстан құралған аккорд;

28) халық әні – фольклордың музыкалық-поэтикалық жанры, халықтық музыканың барынша көп тараған түрі, ұжымдық ауызша шығармашылықтың жемісі;

29) шаңқобыз – металдан жасалған сүйір тілшесі бар қазақтардың көне музыкалық аспабы.

3. Бағдарламаның мақсаты: сыбызғы аспабында ойнау бойынша алған білім, білік және дағдылары негізінде білім алушының музыкалық-шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау.

4. Бағдарламаның міндеттері.

Оқыту:

- 1) сыбызғы аспабында ойнауды үйрету;
- 2) музыкалық сауаттың негіздеріне оқыту;
- 3) аспапта ойнаудың негізгі орындаушылық тәсілдерін меңгеру;
- 4) ұлттық өнер дәртүрлерінің негіздерін, әртүрлі мектептердің күйшілік шеберліктерінің әртүрлі орындаушылық ерекшеліктерін меңгеру;
- 5) сыбызғы дәстүрін меңгеру;
- 6) мазмұны жағынан әртүрлі музыкалық-көркемдік, әртүрлі стильдегі және жанрдағы шығармаларды мәнерлеп орындауға үйрету;
- 7) шығармашылық қызметке қажетті техникалық білім, білік және дағдыларды алу.

Дамыту:

- 1) музыкалық есту қабілетін, метроритм сезімін, музыкалық ойлауын, шығармашылық қиялын, әртістік қабілеттерін дамыту;
- 2) бейнелі ойлауды, музыканы эмоциямен қабылдауды, орындаушылық жігер мен ұстанымды дамыту;
- 3) музыка туралы алған білімдері арқылы халықтық музыкаға деген танымдық қызығушылықты дамыту;
- 4) білім алушының сыбызғы аспабында жеке және ансамбльде музыка ойнау мәдениетін тәрбиелеу.

Тәрбиелік:

- 1) музыканы түсініп қабылдау негізінде музыка өнеріне деген қызығушылықты, көркемдік талғамды, орындаушылық шеберлік мәдениетін тәрбиелеу;
- 2) музыканы дұрыс қабылдауды, музыкалық шығарманы тыңдай білуді тәрбиелеу;
- 3) халық шығармашылығының озық үлгілерін, отандық және әлем мәдениетінің құндылықтарын, дәстүрлерін меңгеру;
- 4) білім алушының бойында кәсіби оқуын жалғастыруға деген оң уәждемесін қалыптастыру.

5. Балаларды сыбызғы аспабында ойнауға оқыту мерзімі – бес-жеті жыл. Аптадағы сағат саны және сабақтың ұзақтығы үлгілік оқу жоспарында анықталады.

Негізгі, жалпы орта білімді аяқтамаған, бірақ музыка саласындағы техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға түсуді жоспарлап отырған балалар үшін, білім алушылардың ата-аналарының немесе оның орнын

басатын тұлғалардың сұранысы бойынша Бағдарламаны меңгеру мерзімі бір-екі жылға ұлғайтылады.

6. Бағдарлама сыбызғы аспабында ойнау техникасын меңгергісі келетін, қазақ, орыс, халық әуендерінің, әлем халықтары әуендерінің өңдеулері мен ыңғайландырылған классикалық шығармаларын үйренгісі келетін балаларды оқытуға арналған.

7. Бағдарлама тұлғалық, танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік дамытудың негізгі міндеттер жүйесі арқылы іске асырылады. Оқытудың мазмұны оқу процесінде қалыптасатын іс-әрекет тәсілдерімен, музыкалық шығармашылықпен араласу формаларымен байланыста іске асырылады.

8. Бағдарламаның ерекшелігі балалардың сыбызғы аспабында ойнау бойынша білім, білік және дағдыларын, шығармашылық қызмет тәжірибесін, жеке және ансамбльде орындаушылықтың тәсілдерін меңгеруге жалпы бағытталуы.

9. Пән дәстүрлі оқытуға, әр білім алушыға жеке-сараланған тәсілмен келуді, көркемдік-бейнелі ойлауын дамытуға, балалардың рухани және мәдени құндылықтарды меңгеруіне, музыка өнері саласындағы дарынды балаларды анықтауға бағдарланған.

10. Педагог оқу міндеттерін белгілеудегі икемділік, әр баланы оқыту стратегиясын қалыптастыру мүмкіндіктері есебінен әр білім алушыға жеке тәсілмен келуді іске асыруға жағдай жасайды.

11. Бағдарламаның мақсатына қол жеткізу қағидаттары:

- 1) балалардың табиғи қабілеттерін дамытудағы біртіндеушілік;
- 2) музыкалық сөздік қорын және техникалық тәсілдерді меңгерудегі қатаң жүйелілік;
- 3) сабақтардың жүйелілігі және ұдайылығы;
- 4) оқу процесінің мақсаттылығы.

12. Бағдарлама болашақ кәсіпқой музыканттың әрі қарай жүргізетін практикалық қызметіне қажетті көлемдегі сызыбғы аспабында ойнау тәсілдерін меңгеруіне жағдай жасайды.

13. Бағдарлама шығармашылық, эстетикалық, рухани-адамгершілік тәрбие беруге бағытталған және жеке, ансамбльде, оркестрде орындаушылық дағдыларын меңгеруге, музыкалық өнерді зерттеу және меңгеру барысында өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын алуға жағдай жасайды.

14. Бағдарлама музыкалық дарындылықтары, дайындықтары және жалпы дамулары түрлі деңгейдегі балаларға арналған. Педагог оқу міндеттерін белгілеудегі икемділік, әр баланы оқыту стратегиясын қалыптастыру мүмкіндіктері есебінен әр білім алушыға жеке тәсілмен келуді іске асыруға жағдай жасайды. Педагог музыкалық білімді меңгерудегі қолжетімділікке, сатылылыққа және жүйелілікке,

балалардың бойында музыкаға деген қызығушылықтарын оятуға ерекше көңіл бөледі.

15. Бағдарлама білім алушының жеке тұлғалық қасиеттерін дамытуға ықпал ететін:

1) білім алушының музыкалық сауаттың қажетті деңгейіне сәйкес музыкалық шығармаларды шығармашылықпен орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнау бойынша білім, білік және дағдыларды меңгеруіне;

2) білім алушының шығармашылық қызметі тәжірибесін алуына;

3) әлем халықтарының рухани және мәдени құндылықтарын білім алушының меңгеруіне;

4) музыкалық білім алуы және музыкалық мәдениетке араласуына;

5) білім алушының бойында музыка өнері саласындағы кәсіптік білім беру бағдарламаларын әрі қарай меңгеруіне ықпал ететін білім, білік және дағдылар кешенін қалыптастыруға бағытталған.

16. Психологиялық-педагогикалық қолдау:

1) білім алушының даралығына сәйкес оның тұлғалық, зияткерлік және әлеуметтік дамуына, өзін өзі кәсіби анықтауына, зияткерлік-тұлғалық мүмкіндіктерін ескере отырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасауға;

2) білім алушының бойында оқуға деген оң уәждемесін қалыптастыруға;

3) тұлға ретінде дамуына және өзін өзі жетілдіруіне ықпал ететіндей білім алушының өзін өзі тануда, олардың өзіне шынайы баға беруіне және нақты өмірлік жағдайларда бейімделуінде, қиын жағдайларды жеңуде және эмоциялық тұрақтылыққа қол жеткізуде көмек көрсетуге;

4) Бағдарламаның мақсаты мен міндеттеріне сәйкес білім алушыларға психологиялық көмек көрсетуге және қолдауға бағытталған.

17. Білім алушыларға қажетті орындаушылық дағдыларды және біліктерді үйрету мазмұны, сипаты және стилі жағынан түрлі көркемдік шығармалармен жұмыс істеу барысында іске асырылады. Музыкалық тәрбие беру халық музыкасын, қазақстандық, орыс және шетел композиторларының шығармашылығын үйретуге негізделеді.

18. Ұжымдық музыка ойнаудың негізгі практикалық міндеттері – ансамбльдің дыбысталуын ести білу, бірыңғай ритмикалық қағысты сезіну, өзгермелі икемді ритмде келісілген түрде және көркем ойнау, бірге орындау, ансамбльдің қатысушыларымен өзара әрекеттесу сияқты ансамбльде ойнаудың арнайы дағдыларын қалыптастыру.

19. Бағдарлама білім алушының жас және жеке ерекшеліктерін ескереді, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға,

негізгі және пәндік құзыреттіліктеріне меңгерілген арнайы білім, білік және дағдыларына қол жеткізуге бағытталған.

20. Бағдарламаның әдістемелік негізі:

1) тұлғаны қалыптастыруға деген тұтастық тәсіл тұжырымдамасы;

2) оқытудағы жас, жеке-қызметтік, жеке-сараланған және мәселелі-зерттеу тәсілдері;

3) заманауи педагогиканың жалпы дидактикалық постулаттары, білім беру процесінің белгілеген мазмұны, формалары және тәсілдері;

4) оқытудың дамытушылық мәнмәтініндегі білім алушының шығармашылық және орындаушылық қабілеттерін дамыту мәселелері;

5) көрнекті педгогтер мен музыка танушылардың теориялық ережелері мен әдістемелік нұсқаулары.

21. Оқу материалын іріктеудің педагогикалық қағидаттары:

1) табиғи сәйкестілік және қолжетімділік қағидаты білім алушының жас ерекшеліктерін ескереді, тыңдауға, үйренуге, орындауға лайық оқу материалын іріктеп алуға мүмкіндік бере отырып, білім алушының музыкалық және рухани-адамгершілік дамуына ықпал етеді;

2) сабақтастық қағидаты білім алушының музыкалық-орындаушылық қызметі және оның мазмұны деңгейінде оқытудың барлық сыныптары арасындағы байланысты білдіреді;

3) оқытуды дараландыру қағидаты аспапта ойнаудың орындаушылық дағдыларын практикалық меңгерудің негізгі тәсілі болып табылады;

4) шығармашылық қағидаты білім алушының қабілеттерін және бейімділіктерін ашуды болжайды, жетістік жағдайын құруға, өнермен қуана араласуғады ықпал етеді.

22. «Сыбызғы» пәніне жеке оқытудың ерекшелігі оқыту әдістерін, құралдарын, формаларын және репертуар кешенін таңдаудың вариативті болуына жағдай жасайды.

23. Қойылған міндеттерді орындау үшін қолданылатын оқыту әдістері:

1) ауызша – әңгімелесу, айтып беру, түсіндіру, пікірталас;

2) көрнекілік-демонстрациялық – педагогтің аспаппен шығарма орындауы, бақылау, интерактивті және мультимедиялық таныстыру рәсімін көрсету;

3) практикалық – аспаппен жұмыс, дайындық жаттығулары, шығарманы өз бетінше талдау, шығарманың жеке бөліктерімен жұмыс;

4) талдау – салыстыру және жалпылау, қисынды ойлауды дамыту;

5) эмоциялық – ассоциацияларды, бейнелерді, көркемдік әсерлерді таңдау, музыкалық бейнелі ойлауды дамыту.

24. Әдістерді таңдау білім алушының жасына және жеке ерекшеліктеріне, физикалық қабілеттері, шығармашылық қабілеттерінің даму деңгейіне байланысты болады. Оқу процесі қарапайымнан күрделіге қарай құрылады.

25. Сабақ формалары:

1) практикалық – ойнау тәсілдері мен дағдылары аспапта пысықталады;

2) топтық сабақтар ансамбльде ұжыммен музыка ойнау үшін өткізіледі;

3) дайындық-концерттік – дайындық және концерттік нөмірлерді көпшілік алдында көрсету;

4) байқаулар;

5) ойын сабағы – сабақ барысында ойын технологияларын қолдану.

26. Педагогтің білім алушымен жеке жүргізетін сабағы сыныптағы оқу-тәрбие жұмысының негізгі формасы болып табылады. Бағдарлама бір уақытта өткізілетін теориялық және практикалық сабақтардан тұрады.

27. Жұмыстың сабақтан тыс түрлері:

1) ансамбльде ойнау;

2) концерттік, байқаулық қойылымдарға дайындық;

3) шығармашылық және мәдени-ағартушылық іс-шараларға қатысу;

4) филармонияларға, театрларға, концерттік залдарға, мұражайларға және тағы басқаларға бару;

5) музыка қайраткерлерімен, орындаушылармен, композиторлармен кездесу.

28. Осы Бағдарлама негізінде педагог білім беру процесін ұйымдастырудың анықталған сынып үшін ұтымды және барынша тиімді мазмұнын, әдістерін және тәсілдерін анықтайтын оқу жұмыс бағдарламасын әзірлейді.

29. Оқу жұмыс бағдарламасының құрылымдық элементтері:

1) титул парағы;

2) түсінік хат;

3) оқу қызметін жоспарлау;

4) оқу процесін оқу-әдістемелік қамтамасыз ету.

30. Титул парағындағы негізгі мағлұматтар:

1) білім беру ұйымының аталуы;

2) оқу пәнінің аталуы;

3) оқу жұмыс бағдарламасы арнайы әзірленген сыныпты көрсету;

4) оқу жұмыс бағдарламасының жұмыс мерзімі (оқу жылы);

5) педагог туралы қысқа мағлұмат;

6) білім беру ұйымы басшысының оқу жұмыс жоспарын бекітуге арналған орын.

31. Түсінік хаттың мазмұны:

1) осы Бағдарлама негіздеме ретінде;

2) анықталған сыныпта пәнді оқыту кезіндегі өзекті педагогикалық мақсат және міндеттер;

3) анықталған сыныптағы оқытудың ерекшеліктері – дамыту, түзету-дамыту, дарынды балалармен жұмыс;

4) аталған сыныпта жұмысты ұйымдастырудағы ерекшеліктер мен мәселелер;

5) себептері мен өзгерістердің мақсаттарын нұсқай отырып, жеке тақырыптық блоктарды (тарауларды) меңгеру мерзімдерін және (немесе) уақытын өзгерту туралы ақпаратты көрсету.

32. «Оқу қызметін жоспарлау» тарауы білім алушы қызметінің сипатын ерекшелейтін тақырыптық күнтізбелік жоспардан, сыныптар бойынша репертуарлық тізбеден құралады.

33. «Оқу процесін оқу-тақырыптық қамтамасыз ету» тарауының мазмұны:

1) білім алушыға арналған танымдық әдебиеттер тізбесі;

2) педагогке арналған әдістемелік әдебиеттер тізбесі;

3) оқу-көрнекілік құралдардың тізбесі.

34. Оқу жұмыс бағдарламасы әдістемелік кеңестің отырысында қарастырылады және білім беру ұйымының басшысы оқу жылы басталғанға дейін бекітеді.

35. Педагог оқу жұмыс бағдарламасы негізінде әр білім алушыға арналған оқытудың жеке жоспарын құрады. Жеке жоспар білім алушының музыкалық және рухани-адамгершілік дамуының үйлесімді процесін сипаттайды.

36. Білім алушының жеке жоспары әр жартыжылдыққа құрылады, оны беру ұйымының басшысы бекітеді, журналға немесе білім алушының жеке іс қағаздарына енгізіледі.

37. Білім алушының жеке жоспарын құру барысында жеке жұмыстың болашақ және ағымдағы міндеттері ескеріледі, оқу жылының басы мен соңындағы оның мінездемесіне сәйкес құрастырылады.

Бір сыныптың өзінде Бағдарламаны іске асырудың жеке жоспарлары, күрделілік деңгейі бойынша концерт және емтихан бағдарламалары бір бірінен біршама ерекшеленеді.

38. Білім алушының жеке жоспары кең репертуарлық үрдісті, халықтық, классикалық және композиторлық техниканың элементтері бар заманауи музыканы енгізу арқылы репертуарды жаңартуды және байытуды көрсетеді.

39. Оқу процесінің дұрыс ұйымдастырылуы, білім алушының музыкалық-орындаушылық қабілеттерінің табысты және жан-жақты дамуы толығымен алғанда жұмыстың мұқият жоспарлануына, репертуардың дұрыс іріктелуіне тікелей байланысты болады.

40. Педагог әрбір білім алушының музыкалық қажеттіліктерін және дарындылық ерекшеліктерін ескеріп, әрқайсысына жеке репертуарлық стратегия әзірлейді.

41. Педагог музыкалық шығармалардың жеке репертуарлық тізбесін қалыптастырады, шығармаларды жүйеге келтіреді және білім алушының жеке мүмкіндіктеріне сәйкес репертуарды толықтырады.

42. Репертуарлық тізбе қазақ, орыс, шетелдердің музыкасын, көркемдік деңгейі жоғары заманауи композиторлардың балалар мен жасөспірімдерге арналған пьесаларын, мультфильмдерден, балаларға арналған кинофильмдерден алынған танымал әндерді, халық музыкасын қамтиды.

43. Педагог оқу процесінде ладтық, үндестілік, ырғақтық және әуендік ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ халық әндері мен күйлерінің өңдеулерін, қазақстан композиторларының шығармаларын кеңінен қолданады.

44. Оқу репертуарының әр түрлі жанрдағы және стильдегі шығармаларға қанық болуы музыкалық материалды оқуға, салыстыруға, жүйелеуге оңтайлы жағдай туғызады.

45. Педагог репертуарға заманауи отандық және шетел композиторлары шығарған үздік пьесаларын қамти отырып жүйелі түрде жаңартады және кеңейтеді.

46. Педагог күрделілігі төмендеу тапсырмадан мейлінше күрделі тапсырмаға біртіндеп ауысу, білім алушыға көркемдік мазмұны жағынан, сондай-ақ орындау техникасы жағынан қолжетімді болатындай материалдарды таңдай отырып, оқыту әдістемесін және білім алушының репертуарын ойластырады.

47. Педагог репертуармен жұмыстың аяқталу деңгейін бекітеді, шығармаларды үйрену кезеңдерін белгілейді, Бағдарламаның көлемін және күрделілігін түрлендіреді, әр білім алушының тұлғалық және жеке тәсілдерді ескеретін жаңа репертуардың есебінен репертуарлық тізбені толықтырады.

48. Педагог репертуармен жұмыс істеу барысында шығармалардың бір бөлігі көпшілік алдында немесе концертте (емтихандық) орындауға, қалған бөлігі – сыныпта жұмыс істеуге немесе таныстыру мақсатына арналатындығын ескереді.

49. Жеке жоспарға білім алушының музыкалық орындаушылық, көркемдік, техникалық мүмкіндіктерінен жоғары және оның жас ерекшеліктеріне сәйкес келмейтін шығармалар енгізілмейді.

50. Білім алушының музыкалық ой-өрісін кеңейту үшін, сыныпта егжей-тегжейлі оқытылатын шығармалардан бөлек, жұмыстың түрлі аяқталу деңгейіне жол бере отырып, жаттап алуды талап етпей, түрлі сипаттағы пьесалардың қатарымен таныстырылады.

51. Жеке жоспардың міндетті тараулары:

- 1) гаммалармен жұмыс;
- 2) этюдтермен және жаттығулармен жұмыс;
- 3) классикалық және заманауи авторлардың пьесаларын орындау;
- 4) Қазақстан композиторларының шығармаларын орындау;
- 5) халық әндерінің өңдеулері;
- 6) ансамбльдің құрамында жұмыс істеу;
- 7) ноталарды парактан оқу дағдылары.

52. Әр жарты жылдықтың соңында педагог бекітілген жеке жоспардағы репертуарлық тізбеге енгізілген өзгерістерді көрсетіп, жоспардың орындалуын белгілейді, ал жылдың соңында білім алушының музыкалық және техникалық дамуына, жетістіктері және еңбек қабілеттеріне сипаттама береді.

53. Жылдың соңындағы білім алушыға берілген мінездеме тұлға даралығының келесі жақтарын ашып көрсетеді:

- 1) музыкалық қабілеттерінің деңгейі (естуі, ырғақ, жады);
- 2) білім алушының аталған аспапқа деген орындаушылық аппаратының сәйкестігі;
- 3) аспапқа икемделу деңгейі;
- 4) жалпы дамуы, эмоциялығы, қабылдауы, реакциясының жылдамдығы;
- 5) музыкамен айналысуға көзқарасы;
- 6) еңбекке қабілеттілігі, жинақылығы;
- 7) өз бетінше жұмыс істеу білігі;
- 8) мәтінді талдаудағы сауаттылық дәрежесі;
- 9) музыкалық шығармаларды меңгеру жылдамдығы;
- 10) жылдың соңындағы жетістіктері;
- 11) білім алушының музыкалық-техникалық дамуындағы кемшіліктері және оларды жеңу бойынша міндеттері.

54. Білім алушыны сипаттауда мақсатқа жетуге ұмтылуы, көркемдік қиялының болуы, аспапты еркін игеруі, техникалық жағынан еркіндігінің болуы сияқты жеке қасиеттері көрсетіледі.

55. Өз бетінше жүргізілетін сабақтар үнемі және жүйелі түрде жүргізіледі. Жұмыс көлемі балалардың жалпы білім беру бағдарламаларын игерумен қатар үй тапсырмасына дайындалуға кететін уақыт шығыны ескеріліп анықталады.

56. Жеке үй тапсырмасы бірнеше рет жүргізіліп және педагогтің ұсынымдарына сәйкес құрылады. Бірінші кезекте түрлі техникалық тәсілдерді пайдаланып, ең күрделі музыкалық эпизодтар пысықталады.

Педагог білім алушының ақыл-ой және дене мүмкіндіктеріне байланысты қандай да бір шығармаға жұмсалатын уақытты анықтайды.

57. Білім алушының өз бетінше жүргізетін сабақтарын белсендіру үшін сабақтың келесі формалары қолданылады:

1) өз орындауын талдау – білім алушы өзінің аспапта ойнауын бағалайды, жіберілген қателіктерін белгілейді;

2) білім алушының күнделігіне шығармамен жұмыс істеуге қатысты педагогтің маңызды ұсынымдарын жазу;

3) үй тапсырмаларын орындау туралы ауызша есеп беру – білім алушы қиындықтар туралы және оларды жою туралы айтады.

58. «Сыбызғы» пәнінің үлгілік оқу жоспарындағы «Домбыра», «Этносольфеджио», «Қазақ музыка әдебиеті» пәндерімен пәнаралық байланысы білім алушының түрлі көркемдік түсініктерді тұтас түсінуге итермелейді.

59. Бағдарламаны іске асыруды оқыту пәнінің бейініне сәйкес келетін арнайы кәсіби (орта және жоғары) білімі бар педагогикалық кадрлар қамтамасыз етеді.

60. Бағдарламаны іске асыру барысындағы қажетті құралдар:

1) аспаппен жеке сабақтарды жүргізуге арналған дыбыстық оқшауланған жабдықталған оқу кабинетінің болуы;

2) концерт залы (сахна);

3) музыкалық аспаптар (қазақ халық аспаптарының жиынтығы, баян, фортепиано);

4) дыбыстық аппаратура жиынтығы (күшейткіш, пульт, колонкалар, CD ойнатқыш және флэш тасымалдағыш);

5) микрофондар;

6) компьютер, бағдарламалық қамтамасыз ету;

7) музыкалық орталық, магнитофон;

8) ноталық әдебиеттер, оқу-әдістемелік әдебиеттер;

9) сахна киімдері.

61. Балалар музыка мектептерінің және балалар өнер мектептерінің материалдық-техникалық базасы санитарлық, өртке қарсы нормаларға, еңбекті қорғау нормаларына сәйкес болуы тиіс.

62. Сыбызғы ең көне, құрылымы бойынша ерекше үрлемелі аспаптардың түріне жатады. Сыбызғы аспабында дыбысты шығару техникасы күрделі болып келеді.

63. Сыбызғы аспабында ойнау өнері он тоғызыншы ғасырда өздерінің жеке орындаушылық дәстүрлері қалыптасқан Шығыс және Батыс Қазақстан өңірлерінде дамыған.

64. Қазақтың аспаптық музыка мәдениетінің көркемдік мұрасының маңызды бөлігін сыбызғыға арналып жазылған күйлер құрайды. Олардың генетикалық тамырлары өзінің бастауын өте

ертедегі ғасырлардан алады. Олардың шығу тарихын күй туралы аңыздар және музыкалық ерекшеліктері растайды.

65. 19 ғасырдағы көшпенділер өркенітіндегі тарихи, саяси және әлеуметтік өзгерістер сыбызғы өнерінің тоқырауына алып келді.

66. Сыбызғы күйлері қазақ халқының әдет-ғұрыптық дәстүрлерінде, үйлену және өлім жоралғыларында қолданылады. Сыбызғы күйлері туралы аңыздар аңшылық өмірмен байланысты болды.

Сыбызғы күйлері әдетте екі дауысты болады: бір дауыс аспаптан шығады, екінші дауыс музыкант-орындаушының өзінің тамақтан шығатын дауысы. Екі дауысты бір уақытта орындауды меңгеру қажет.

67. «Сыбызғы» пәнін оқыту жүйесі шығыс қазақстандық, батыс қазақстандық, баян-өлгелік және башқұрт мектептері, Шыңжаң қазақтарының сыбызғы дәстүрлерін меңгеру арқылы іске асырылады.

68. Білім алушы музыкалық шығарманың сипатын ашу, мағынасын түсіну және орындау дағдыларын меңгереді.

69. Педагог білім алушының жалпы және музыкалық дамуына бағыт береді, көркемдік талғамын тәрбиелейді, оның музыкалық-теориялық білімдерін кеңейтеді, шығармашылық бастамасын дамытады.

70. Сыбызғы аспабымен танысқаннан кейін білім алушы оның құрылымымен және оның қойылымымен танысады. Сыбызғы – көне аспап. Сыбызғының диатоникалық құрылысы таяқшаның ұзындығына, ойықтардың санына және орналасуына байланысты болады. Үш ойығы бар аспап негізгі төр үнді қамтиды, олардың әрқайсысының бес абертоны бар. Ойықтары бар сыбызғы жиырма дыбысты шығаруға мүмкіндік береді.

71. Сыбызғының өзіне тән ерекше тембрі бар (тегіс-ысқырықты), ащы емес, әртүрлі бояуларға қанық, осы үрлемелі аспаптың әуезділігіне қоса, орындаған кез-келген орындаушыға, бақташының ойнауына, халық әніне немесе күйіне – ерекше терең ойлылық және мәнерлік береді. 4 ойығы бар дыбыстар қатар: d1 — e1 — fis1 — g1 — a1; 6 ойықпен: c1 — d1 — e1 — f1 — g 1 — a1 — h1.

72. Қойылым дегеніміз - музыка аспабын тарту кезінде орындаушының бүкіл денесінің, қолдары мен саусақтарының дұрыс қалыптасып, орналасуы және аспапты ұстау тәсілі. Сыбызғы дыбысын сапалы шығару, ойнау шеберлігін дамыту және оқушы денсаулығын сақтандыру талаптарының дұрыс болуы үшін, сыбызғы қойылымының негізгі ережелерін білу қажет.

Оқушының сыбызғы үйрену барысында және сахнада жеке күй орындағанда сыбызғы аспабын түрегеліп тұрып тартқаны дұрыс.

Сыбызғыны түрегеліп тұрып тартқанда оң аяқты тік қойып, дененің салмағын осы аяққа түсіреді, ал екінші сол аяқ сәл алдыға қарай шығып тұрады.

Бас түзу ұсталады, дене тұрысы тік болады (қисайып тұруға болмайды).

Иықтар мен қолдар қысылмай, емін-еркін тұрады. Кеуде қуысы қысылмау үшін, шынтақтарды денеге жабыстырмай, сәл алға көтеріп ұстайды.

Сыбызғыны оркестр, ансамбль құрамымен бірге қосылып орындағанда, орындыққа отырып тартуға болады.

Орындықтың алдыңғы шетіне отырып тартқанда оң аяқ артқа қарай қойылады, екінші сол аяқ сәл алдыға қарай шығарып қойылады.

Басты түзу, денені тік ұстаған дұрыс. Иықтар мен қолдар қысылмай, емін-еркін тұрады. Кеуде қуысы қысылмау үшін, шынтақтарды денеге жабыстырмай, сәл алға көтеріп ұстайды.

73. Музыкалық үрлемелі аспаптардың ішінде, сыбызғы өзінің дыбыс шығару қиындығымен ерекшеленеді. Сыбызғы тарту үшін біріншіден оның дыбысын шығаруды үйрену керек. Аспаптан таза, сапалы дыбысты меңгеру үшін, сыбызғы үрлеу аппаратына (тіске, ерінге, тілге) дұрыс қойылуына зор мән беру қажет. Сыбызғыдан дыбыс шығарып үйренудің алдында оқушы сыбызғыны еріннің (ауыздың) қай жағына қойып үрлегені өзіне ыңғайлы екенін біліп алғаны абзал.

74. Адам табиғи тыныс алғанда, ішке тыныс алуы мен сыртқа шығаруы біркелкі болып келеді. Ал, сыбызғы тартқанда тыныс өзгеше алынады, онда тыныс алуы тез-қысқа болса, сыртқа шығаруы жай-ұзағырақ болады. Сыбызғыда тынысты ауызбен ішке қарай алып қолданған дұрыс. Тыныспен дұрыс жұмыс жасай білу, сыбызғышы үшін ең маңыздысы. Өйткені, барлық үрлемелі аспаптарда болатын мүштіктің сыбызғыда болмауы, сыбызғы ойнағанда көп ауаны қажет етеді, сондықтан орындаушының тынысы кең болуы керек. Аспаптан таза, сапалы дыбыс шығаруда тыныстың дұрыс қойылуына байланысты.

Тыныс – аспап дыбысының жай, баяу қалыптан, ең жылдам ойнақы қалыпқа дейін және естілер-естілмес ақырын қалыптан, қатаң-күшті қалыпқа дейін реттеп басқаратын ауа толқыны. Тыныстың негізгі жүйесі – демді ішке алу, сақтау және аспапта шығарма орындалған кезде үнемдеп шығару болып табылады. Өкпедегі ауаны музыкалық шығарма орындаған кезде бей-берекет шашыратпай, үнемдеп басқарып отыруы керек. Сыбызғыда ойнау кезінде қолданылатын тыныс алудың үш түрі бар, олар кеудеге алу, ішке алу, аралас алу.

75. Білім алушыға кәсіби тұрғыдан музыканы есту, есте сақтау, ырғақты сезіну қабілеттері жақсы дамыған болуы шарт. Музыкалық шығармаларда өзіндік иірімдермен дыбыстардың интонациялық таза,

сапалы да әуезді орындалуын білім алушы өзінің есту қабілеті арқылы қадағалайды, сондықтан білім алушының есту қабілеті өте жақсы болуы тиіс. Есте сақтау қабілетінің де музыкада алар орны өте зор.

76. Білім алушы оқу барысында қарапайым ән-күйлерден бастап, көлемді шығармаларға дейін орындауды үйренеді. Бірнеше беттік күрделі шығармаларды толықтай жатқа орындау музыканттың есте сақтау қабілетінің деңгейіне де байланысты.

77. Музыка әлемінде үлкен маңызды роль атқарушы ол – музыкалық ырғақ. Педагог үшін білім алушының ырғақтық сезімін дамытып жетілдіру, ең қиын, күрделі міндеттерінің бірі болып табылады. Әртүрлі музыкалық ән-күйден бастап, күрделі шығармаларды орындау барысында, педагог білім алушының ырғақтық сезімінің нақты айқын болуына ерекше көңіл бөледі. Фортепианоның сүйемелдеуімен орындалатын шығармалар, оркестр, ансамбльдік ойындар орындаушының ырғақтық сезімінің нақты-дәлдігін талап етеді.

78. Сыбызғы аспабының дыбысын шығаруда орындаушының анатомиялық бірнеше мүше маңызды рольді атқарады. Олар: тіс, ерін, тіл, өкпе. Білім алушы аспаптан дыбыс шығаруды үйрену барысында тезірек ойнап үйренгісі келеді. Сондықтан білім алушының ынтасын арттыру үшін, педагог сабақта халық ән-күйлерінің дәстүрлі үлгілерін орындап көрсетеді, білім алушының алғашқы алған жақсы әсері жадында ұзақ сақталады.

79. Педагог тыныспен жұмыс істеудің негізгі қағидаларын білім алушының санасына түсінікті етіп жеткізеді. Дыбыстың сапалы, таза, сазды шығуы тынысты дұрыс пайдалана білуге байланысты. Тыныс алу мен шығару тәсілдерін жетік меңгеруі үшін, көп ізденіп, арнайы жаттығулар жасау керек.

80. Бірінші сабақтан бастап білім алушының музыканы тыңдап, сезіне білуге және өнерге деген сүйіспеншілігін оята білуге тәрбиелеу – ұстаздың ең негізгі міндеттерінің бірі. Алғашқы кезеңде өте таныс халық ән-күйлерінен бастап үйреткен дұрыс. Сыбызғы күй аспабы болғандықтан, біріншіден, күй орындау дәстүрін, екіншіден, фортепианоның сүйемелдеумен ойналатын көркемдік шығармаларды орындауы қажет. Білім алушылар қарапайым құрылымдағы халық күйлері мен әндерінің орындалу әдістерін, көркемдік мазмұндарын түсініп, күйшілік орындаушылық машықтанады. Біртіндеп күрделі күйлерге ауысып аймақтық дәстүрлі мектептердің орындаушылық ерекшеліктерін игере отырып, аспаптың мүмкіндігін үнемі жетілдіріп отырады.

81. Көркемдік шығармалар білім алушының музыкалық қабілетіне сай беріледі. Шығарма орындаудағы шеберлікті арттыруға әртүрлі штрихтарға арналған этюдтерді, гаммалар мен арпеджиоларды

орындаудың әсері үлкен болады. Этюд, гамма, арпеджиолар үрлемелі аспаптардағы әртүрлі регистрлік дыбыстардың біркелкілігін, саусақтардың жылдамдығы мен тыныс алудың дұрыстығын, таза интонация жасауды, ырғақтық дәлдіктің дұрыс дағдыланып қалыптасуына көп пайдасын тигізеді. Шеберлікті шыңдағаннан кейін, шығармаларды бірте-бірте күрделендіріп, концерттерде орындалатын классик композиторлардың туындыларының көркемдік мазмұнын тыңдаушыға жеткізу, кәсіби орындаушылық мәдениетіне қол жеткізу бойынша жұмыс жүргізіледі.

82. Шығармалардың көркемдік сипатын ашу үшін дыбыс бояуына жұмсақтық, жылылық, қатаң және дара-дара үзіп немесе бір-біріне жалғанған түрлі әрлеулер штрихтар арқылы жасалады. Сыбызғы тартқанда жиі қолданылатын штрихтар деп атака, деташе, легато, стаккато, нон легато, вибрато штрихтары болып табылады.

83. Білім алушының нотаны оқып үйренуі, ойнап үйренуі негізгі мақсаттардың бірі болып табылады. Ноталық мәтінді өз бетінше тез, әрі сауатты оқи білу ансамбль және оркестрдің ең қажетті шарты болып саналады. Түрлі партияларды орындау кезінде, білім алушы алдағы бірнеше тактіні байқап отыратын, әуенді іштей ести білуді жетілдіріп меңгеруі тиіс.

84. Педагог білім алушының сабақ үлгерімін қадағалап, үй тапсырмасымен өзіндік жұмысын тексеріп, өтілген шығарманың жақсы жағын бағалап, кемшіліктерін түзетеді. Қабілетінің өсуіне орай ынталандырады, репертуарын жаңартады.

2-тарау. Оқыту мазмұны және Бағдарламаны меңгерудегі күтілетін нәтижелер

85. «Сыбызғы» пәні мазмұнының базалық негізін келесі тақырыптық бөлімдер құрайды:

1-бөлім. Сыбызғы аспабында дәстүрлі орындаушылықты меңгеру.

2-бөлім. Шығыс Қазақстанның сыбызғы дәстүрі.

3-бөлім. Батыс Қазақстанның сыбызғы дәстүрі.

4-бөлім. Баян-Өлгей қазақтарының сыбызғы дәстүрлері.

5-бөлім. Шыңжаң қазақтарының сыбызғы дәстүрі.

6-бөлім. Құрай Башқұрт мектебі.

7-бөлім. Күйлерді сыбызғы аспабына ыңғайлау.

8-бөлім. Шығармаларды орындаудың шеберлігі.

9-бөлім. Сыбызғы аспабында әлем халықтарының шығармаларын орындау.

10-бөлім. Оркестрде және ансамбльде ойнау дағдысы.

86. 1 сыныптағы Бағдарлама талаптары:

1) білім алушы сыбызғы аспабының қысқаша шығу тарихымен, аспаптың құрылысымен, тістерді, тілді, еріндерді, қолдарды қою ережелерімен, дыбыс шығару негіздерімен танысады;

2) білім алушы ноталық белгілердің жазбаларымен, олардың шынайы дыбысталуын салыстырумен танысады, ноталық сауаттың негіздерін меңгереді;

3) орындаушылық білік пен дағдылардың алғашқы негіздері бекітіледі, дұрыс орындаушылық ұстанымдар мен сезімдер қалыптасады;

4) орындаушылық аппаратты жетілдіру техникалық шеберлікті, сапалы дыбысты, кең диапазонды, жаттығулар мен этюдтерді орындауды меңгеруді талап етеді;

5) аспапта әуезді музыкалық дыбысты шығару, гаммалармен, үшдыбыстылықтармен, арпеджио жаттығулары және этюдтерді орындау, саусақтардың жүйріктілігіне арналған этюдтер, жаттығулар, халық күйлерінің үзінділерін үйрену және күйлердің құрылымын талдау, шығармаларды сүйемелдеумен ойнау (баян, фортепиано);

6) білім алушы 10-12 күйді, халық әндерін меңгереді.

87. 1 сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Тақырыптық жоспарлау.

1-тақырып. Аспаппен танысу. Аспаптың құрылысы. Аспапты күтіп баптау.

2-тақырып. Тістерді, тілді, еріндерді қою және олардың қызметтері.

3-тақырып. Оң және сол қолды дұрыс қою. Оң және сол қолды дұрыс қоюға арналған жаттығулар.

4-тақырып. Дыбысты шығару техникасы (дыбыстың үш түрі). Аспапта әуезді музыкалық дыбысты шығару. Дыбыс сапасына арналған жаттығулар.

5-тақырып. Гаммалармен жаттығулар.

6-тақырып. Үшдыбыстылық, арпеджио бойынша жаттығулар.

7-тақырып. Саусақтардың жүйріктілігіне арналған жаттығулар, этюдтер.

8-тақырып. Халық әндерінен үзінділерді үйрену. Күйлердің құрылысын талдау.

9-тақырып. Шығармаларды сыбызғымен баянның сүйемелдеуімен орындау.

10-тақырып. Шығармаларды сыбызғымен фортепианоның сүйемелдеуімен орындау.

11-тақырып. Негізінде дыбысты бейнелеу бастауы жатқан тотем бейнелерімен немесе киелі жануарлармен немесе құстармен байланысты күйлер.

12-тақырып. Аңыздарында музыканың тікелей сиқырлы мағынасы туралы айтылатын күйлер (тылсым жақтағы сиқырлайтын күштер, жыландар, айдаһарлар; жануарлар мен адамдарға сиқырмен әсер ету).

13-тақырып. Тарихи оқиғалардың құрылысы және аңыздармен және ертегілермен тығыз байланысы. Табиғаттың күйлерде дыбысталуы.

14-тақырып. Жоқтау күйлері (зар, жоқтау, естірту, жұбату), ол жерде тек өлгендерді жоқтау дәстүрі ғана емес, сондай-ақ өліммен байланысты ежелгі түсініктер мен сенімдер көрініс тапқан.

15-тақырып. Жоқтау жанры.

16-тақырып. Сыбызғыда орындалатын естірту күйі.

17-тақырып. Арнау жанры.

18-тақырып. Күй айтыс жанры.

19-тақырып. Сыбызғымен орындалатын халық әндері.

20-тақырып. Сыбызғы күйлерін орындау кезінде тамақтан шығатын дауысты қолдану.

88. 1 сыныптың Бағдарламасын игеруден күтілетін нәтижелер.

1 сыныпта оқу жылының соңында білім алушы келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

- 1) аспаптың құрылысын біледі;
- 2) Бағдарлама шеңберіндегі музыкалық терминдерді біледі;
- 3) дыбысты шығару техникасын біледі;
- 4) есту қабілеті арқылы терудің алғашқы дағдыларын біледі;
- 5) саусақтардың жүйріктілігін біледі;
- 6) аспапта дыбыс құраудың ерекшеліктерін, олардың дыбысталуының болжамды көлемін біледі;
- 7) баян, фортепианоның сүйемелдеуімен аспапта ойнаудың негізгі дағдыларын біледі;
- 8) есту қабілеті арқылы қарапайым әуендерді теруді біледі;
- 9) сыбызғымен аңыз күйлерді орындай алады;
- 10) күйлердің «зар», «жоқтау», «естірту», «жұбату», «арнау», «айтыс» жанрларын біледі;
- 11) халық әндерін біледі және сыбызғымен орындайды;
- 12) сыбызғы күйлерін ойнау кезінде тамақтан шығатын дауысын қолданады.

89. 2 сыныптағы Бағдарлама талаптары:

1) білім алушы Шығыс Қазақстанның сыбызғы мектебінің сыбызғы дәстүрін, сыбызғы мектебінің көрнекті өкілдерінің орындау шеберлігімен танысады;

2) сызығымен Батыс Қазақстандық сыбызғы мектебінің күйлерін орындау тәсілдерін меңгереді;

3) білім алушы 10-12 күйді, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан сыбызғы мектебінің халық әндерін меңгереді.

90. 2 сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Тақырыптық жоспарлау.

1-тақырып. Шығыс Қазақстан сыбызғы дәстүрінің күйші-композиторлары. Аңыз күйлердегі ескі сенімдердің көрінісі.

2-тақырып. Аспапқа оң және сол қолды қоюдың айырмашылығы. Оң және сол қолды дұрыс қоюға арналған жаттығулар.

3-тақырып. Шығыс Қазақстанның халық әндері. Басқа өңірлердің әндерімен ұқсастығы және айырмашылығы.

4-тақырып. Әндерді жаттау және сыбызғы аспабында орындау.

5-тақырып. Шығыс Қазақстанның күйлері. Басқа өңірдің күйлерімен ұқсастығы және айырмашылығы.

6-тақырып. Күйлерді жаттау және оларды сыбызғы аспабында орындау.

7-тақырып. Батыс қазақстан сыбызғы мектебінің күйші-композиторлары. Кең диапазонды күйлер. Күйлердің философиялық мағынасы.

8-тақырып. Батыс Қазақстан сыбызғы мектебінің дәстүрлі орындаушылары. Күйші композиторлардың музыкалық мұрасы.

9-тақырып. Батыс Қазақстан сыбызғы дәстүрінің күйлері. Батыс Қазақстан күйлерін сыбызғымен орындаудың ерекшеліктері.

10-тақырып. Күйлерді жаттау және оларды сыбызғымен орындау.

11-тақырып. Батыс Қазақстан сыбызғы дәстүрінің әндері. Сыбызғымен Батыс Қазақстан әндерін орындаудың ерекшеліктері.

12-тақырып. Әндерді жаттау және сыбызғымен орындау.

91. 2 сыныптың Бағдарламасын игеруден күтілетін нәтижелер.

2 сыныпта оқу жылының соңында білім алушы келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) шығыс қазақстандық, батыс қазақстандық өңірлердің күйлерін, әндерін орындаудың ерекшеліктерін біледі;

2) шығыс қазақстандық, батыс қазақстандық өңірлердің әндері мен күйлерін біледі және сыбызғы аспабымен орындайды;

4) шығыс қазақстандық, батыс қазақстандық сыбызғы дәстүрінің күйші-композиторларының шығармашылығын біледі;

5) орындалатын шығармаларды талдай алады;

6) жеңіл ноталық мәтінді өз бетінше талдау дағдыларын біледі.

92. 3 сыныптағы Бағдарлама талаптары:

1) сыбызғы аспабында Баян-Өлгей аймағының (Моңғолия) күйлерін жаттау;

2) білім алушы шыңжаң қазақтарының сыбызғы дәстүрімен, орындаушылық ерекшеліктерімен танысады;

3) Баян-Өлгей аймағының 6 күйін, Шыңжаң сыбызғы мектебінің 6 күйін меңгереді.

93. 3 сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Тақырыптық жоспарлау.

1-тақырып. Баян-Өлгей қазақтарының сыбызғы дәстүрі.

2-тақырып. Күйші композиторлар. Күйші композиторлардың шығармалары.

3-тақырып. Баян-Өлгей сыбызғы мектебінің дәстүрлі орындаушылары. Баян-Өлгей аймағының дәстүрлі өнер өкілдерінің күйлерді орындау ерекшеліктері. Баян-Өлгей аймағының сыбызғы күйлерінің ұқсастығы және айырмашылығы.

4-тақырып. Күйлерді жаттау және оларды сыбызғымен орындау. Оң және сол қолды қоюдың ерекшеліктері.

5-тақырып. Күй формаларындағы қарқындар мен ритмдердің қайталануы, ұдайылығы.

6-тақырып. Баян-Өлгей аймағының домбыра күйлері.

7-тақырып. Баян-Өлгей аймағының домбыра күйлерінің ұқсастықтары және айырмашылықтары.

8-тақырып. Домбыра күйлерін жаттау және сыбызғыда орындау.

9-тақырып. Шыңжаң қазақтарының (Қытай) сыбызғы дәстүрі. Шыңжаң аймағының сыбызғы дәстүрінің күйші композиторлары. Көнеаңыз күйлердегі ежелгі сенімдердің көрініс табуы.

10-тақырып. Күй мелизмдері. Орындаушылықтың ерекшеліктері.

11-тақырып. Шыңжаң сыбызғы мектебінің дәстүрлі орындаушылары. Шыңжаң қазақтарының күйші композиторларының музыкалық мұрасы.

12-тақырып. Шыңжаң сыбызғы мектебінің күйлерін жаттау.

94. 3 сыныптың Бағдарламасын игеруден күтілетін нәтижелер.

3 сыныпта оқу жылының соңында білім алушы келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) моңғол күйші - композиторларының шығармашылығын біледі;

2) Баян-Өлгей аймағының сыбызғы, домбыра күйлерін орындау ерекшеліктерін біледі;

3) Баян-Өлгей аймағының сыбызғы, домбыра күйлерін орындайды;

4) Шыңжаң сыбызғы мектебінің күйлерін орындау ерекшеліктерін біледі;

5) Шыңжаң сыбызғы мектебінің күйлерін біледі.

95. 4 сыныптағы Бағдарлама талаптары:

1) аспаптық музыканың шығармаларымен, сыбызғының туыс аспаптарына арналып жазылған шығармалармен жұмыс дағдылары қалыптастырылады;

2) құрайға арналып жазылған жаттығулар, гаммалар, арпеджиолар, башқұрттардың халық би әуендері меңгеріледі;

3) сыбызғы аспабында домбыра және қобыз күйлерін, шығармалардың ыңғайланған нұсқаларын және заманауи композиторлардың күйлерін меңгеру жалғастырылады;

4) домбыра, қылқобыз, сазсырнай, флейтаға арналып жазылған классик композиторлардың, заманауи композиторлардың шығармалары жатталады;

5) білім алушы 10-12 күйді, халық әндерін, домбыра, қылқобыз, сазсырнай, флейта аспаптарына арналып жазылған, классик композиторлардың, заманауи композиторлардың 10-15 шығармаларын меңгереді.

96. 4 сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Тақырыптық жоспарлау.

1-тақырып. Башқұрт халық күйлері.

2-тақырып. Құрайға арналып жазылған жаттығулар, этюдтер, гаммалар мен арпеджиолар.

3-тақырып. Башқұрт халықтық би әуендері. Әуендердің ритмикалық ерекшеліктері.

4-тақырып. Башқұрт күйлерінің пентатоникалық құрылысы.

5-тақырып. Фортепиано немесе баянмен сүйемелдеп орындалатын Башқұрт шығармалары.

6-тақырып. Шығармаларды құрай аспабында орындаудың ерекшеліктері.

7-тақырып. Башқұрт халықтық күйлерін құрай аспабымен орындаудың ерекшеліктері.

8-тақырып. Башқұрт халық күйлерін жаттау және құрай аспабында орындау.

9-тақырып. Башқұрт халық күйлерін жаттау және оларды сыбызғы аспабында орындау.

10-тақырып. Башқұрт халық әндерін жаттау және олады құрай аспабымен орындау.

11-тақырып. Башқұрт халық әндерін жаттау және сыбызғы аспабында орындау.

12-тақырып. Заманауи композиторлардың шығармаларының ыңғайланған нұсқалары.

13-тақырып. Заманауи композиторлардың ыңғайланған күйлері.

14-тақырып. Домбыра күйлерін сыбызғы аспабымен орындау.

15-тақырып. Қобыз күйлерін сыбызғы аспабымен орындау.

16-тақырып. Заманауи композиторлардың сыбызғыға арналған ыңғайланған күйлері.

17-тақырып. Заманауи композиторлардың сыбызғыға арналған ыңғайланған шығармалары.

18-тақырып. Классик композиторлардың, заманауи композиторлардың домбыраға арнап жазған шығармалары.

19-тақырып. Классик композиторлардың, заманауи композиторлардың қылқобызға арнап жазған шығармалары.

20-тақырып. Классик композиторлардың, заманауи композиторлардың сазсырнайға арнап жазған шығармалары.

21-тақырып. Білім алушының музыкалық-бейнелі ойлауын, шығармашылық көркемдік елестетуін, қиялын дамыту.

22-тақырып. Музыкалық тілдің мәнерлеу құралы, нақты көркемдік бейнені жасау кезіндегі олардың мағынасын түсіну және білімдерін практикалық қызметте қолдану.

23-тақырып. Музыканы, оның мазмұнын эмоциямен, идеялық-эмоциялық бағытын қабылдау білігін дамыту, музыкалық шығарманың көркемдік түпкі ойын түсіну және ашу.

24-тақырып. Меңгерілетін шығармалардың жанрлық және стильдік ерекшеліктерін түсіну білігін дамыту. Музыканың мазмұнын жеткізудегі көркемдік форма.

25-тақырып. Концерттік-байқау бағдарламаларын дайындау.

26-тақырып. Концерттік-байқаулық қызмет. Концерттік репертуар. Сахна мәдениетін дамыту.

97. 4 сыныптың Бағдарламасын игеруден күтілетін нәтижелер.

4 сыныпта оқу жылының соңында білім алушы келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) башқұрт халық күйлерін құрай аспабымен орындаудың ерекшеліктерін біледі;

2) құрай аспабымен башқұрттардың халық күйлері мен әндерін орындауды біледі;

3) башқұрт халық күйлерін сыбызғы аспабымен орындаудың ерекшелігін біледі;

4) сыбызғы аспабымен башқұрт халық күйлері мен әндерін орындауды біледі;

5) заманауи композиторлардың ыңғайланған шығармаларын, заманауи композиторлардың ыңғайланған күйлерін сауатты орындайды;

6) сыбызғы аспабымен домбыраға, қобызға арналған күйлерді сауатты орындайды;

7) классик композиторлардың, заманауи композиторлардың домбыра аспабына арнап жазған шығармаларын сыбызғы аспабымен орындауды біледі;

8) классик композиторлардың, заманауи композиторлардың қылқобызға арнап жазған шығармаларын сыбызғы аспабымен орындауды біледі;

9) классики композиторлардың, заманауи композиторлардың сазсырнайға арнап жазған шығармаларын сыбызғы аспабымен орындайды;

10) әртүрлі жанрдағы және стильдегі музыкалық шығармаларды сыбызғы аспабымен орындауды өз бетінше жаттайды;

11) музыкалық ұжымдағы өзінің партиясын орындайды;

12) сыбызғы аспабында музыкалық шығарманы орындау кезінде көркемдік бейнені жасай алады;

13) жеңіл шығармаларды жаттау кезінде техникалық қиындықтарды өз бетінше жеңе алады;

14) орындаушылық практикада теориялық білімдерін қолданады;

15) орындалатын музыкалық шығармаларды талдайды;

16) жеңіл музыкалық шығармаларды есту қабілеті бойынша теруді және парақтан оқуды біледі;

17) мәнерлеудің музыкалық-орындаушылық құралдарын қолдануды біледі;

18) есту қабілетін бақылауды қолданады және орындау процесін басқаруды біледі;

19) орындалатын шығармаларды талдауды біледі;

20) орындаушылық практикаы, көпшілік алдында жеке өнер көрсету тәжірибесіне ие болады.

98. 5 сыныптағы Бағдарлама талаптары.

1) гобойға, флейтаға, құрайға арналып жазылған шетелдік композиторлардың шығармалары жатталады;

2) фольклор аспаптарымен (жетіген, домбыра, шертер) дуэтте, триода, сыбызғышылар ансамблінде ойнау, домбыра, қобыз, жетіген аспаптарымен бірге орындау дағдылары меңгеріледі; трио (сыбызғы, сазсырнай, шаңқобыз);

3) білім алушы 10-15 күйді, шертер, домбыра, қобыз, жетіген, сазсырнай, шаңқобыз аспаптарымен бірге орындауға арналған халық әндерін; гобой, флейта, құрай аспаптарына арналып жазылған шетелдік композиторлардың 10 шығармасын меңгереді.

99. 5 сыныптағы оқу пәнінің мазмұны.

Тақырыптық жоспарлау.

1-тақырып. Шығарманың мәнерлігімен және көркемдік бейнесімен, оның мазмұнымен және идеялық-эмоциялық бағытымен жұмыс.

2-тақырып. Шығарманың музыкалық мәтінімен және техникалық ерекшеліктерімен жұмыс.

3-тақырып. Білім алушының есту қабілетін бақылауды дамыту.

4-тақырып. Дыбыс шығару сапасымен жұмыс.

5-тақырып. Дыбысталу динамикасын бөлуді кеңейту, музыканың әртүрлі динамикалық бояуларын іздеу білігін қалыптастыру.

6-тақырып. Ауытқулар мен модуляцияны пайдаланып шығармалардағы тондық жоспарды кеңейту.

7-тақырып. Әлем халықтарының шығармаларын сыбызғы аспабында жаттау.

8-тақырып. Гобойға арналып жазылған шетелдік композиторлардың шығармаларын жаттау.

9-тақырып. Флейтаға арналып жазылған шетелдік композиторлардың шығармаларын жаттау.

10-тақырып. Құрайға арналып жазылған заманауи композиторлардың шығармаларын жаттау.

11-тақырып. Оркестрде және ансамбльде ойнау.

12-тақырып. Оркестрдің, ансамбльдің сүйемелдеуімен сыбызғы аспабымен жеке орындау.

13-тақырып. Дуэт болып ойнау.

14-тақырып. Ансамбльде ойнау. Сыбызғы аспабы және жетіген, домбыра, шертер триосы.

15-тақырып. Ансамбльде ойнау. Сыбызғышылар ансамблі.

16-тақырып. Ансамбльде ойнау. Домбыра, кобыз, жетіген аспаптарымен бірге орындау.

17-тақырып. Ансамбльде ойнау. Сыбызғы аспабы және сыбызғы, сазсырнай және шаңқобыз триосы.

18-тақырып. Пьесамен және ірі нысанды шығармалармен жұмыс. Мәнерлеудің музыкалық-орындаушылық құралдарын қолдану, орындалатын шығармаларды талдауды орындау, орындаушылық техниканың әртүрлі түрлерін игеру, көркемдігі жағынан тиімді техниканы қолдану дағдылары. Этюдтерді, пьесаларды, ансамбльдерді парактан оқу дағдыларын дамыту.

100. 5 сыныптың Бағдарламасын игеруден күтілетін нәтижелер.

5 сыныпта оқу жылының соңында білім алушы келесі білім, білік және дағдыларға ие болады:

1) музыкалық шығарманы жеке және ансамбльде сауатты орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнаудың негізгі орындаушылық дағдылары мен тәсілдерін біледі;

2) музыкалық сауатты біледі;

3) гобойға арналып жазылған шетелдік композиторлардың шығармаларын біледі және сыбызғы аспабында орындайды;

4) флейтаға арналып жазылған шетелдік композиторлардың шығармаларын біледі және орындайды;

5) құрайға арналып жазылған заманауи композиторлардың шығармаларын біледі және орындайды;

6) музыкалық шығармаларды жетіген, домбыра, шертер аспаптарымен трио құрамында сауатты орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнаудың орындаушылық тәсілдерін біледі;

7) музыкалық шығарманы сыбызғышылар ансамбліnde сауатты орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнаудың орындаушылық тәсілдерін біледі;

8) музыкалық шығарманы домбыра, қобыз, жетіген аспаптарымен трио болып сауатты орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнаудың орындаушылық тәсілдерін біледі;

9) музыкалық шығармаларды сыбызғы, сазсырнай және шаңқобыз аспаптарымен трио болып сауатты орындауға мүмкіндік беретін сыбызғы аспабында ойнаудың орындаушылық тәсілдерін біледі;

10) ұлттық өнер дәстүрінің негіздерін, әртүрлі мектептердің күйлерін орындаушылық шеберліктерінің ерекшеліктерін біледі;

11) мектептердің композитор орындаушыларының сыбызғы дәстүрлерін біледі;

12) Бағдарлама шегіндегі мазмұны әртүрлі музыкалық-көркемдік, әртүрлі стильдегі және жанрдағы шығармаларды мәнерлеп орындауды біледі;

13) шығармашылық қызметке қажетті білім, білік және дағдыларды біледі.

101. Бағдарламаны игеруден күтілетін нәтижелер.

Түлек:

1) музыкалық терминдерді;

2) негізгі ойнау тәсілдерін;

3) дұрыс тыныс алу ережелерін;

4) денені, ерінді, қолдарды қою ережелерін;

5) аспапта жеке орындауға тән көркемдік-орындаушылық, техникалық мүмкіндіктерді;

6) музыкалық шығармалардың түрлі өңдеулерін;

7) сыбызғыда жеке, сол сияқты ансамбльде ойнау қағидаттарын, ережелерін;

8) музыкант-орындаушының сахнада жұмыс істеу қағидаттарын біледі.

Түлек:

1) музыкалық шығарманы жеткілікті көркемдік деңгейде сауатты жеке орындайды;

2) күрделі емес ноталық мәтінді өз бетінше талдай алады;

3) жанры және стилі әртүрлі музыкалық шығармаларды аспапта өз бетінше жаттай алады;

4) музыкалық ұжымда өзінің партиясын орындайды;

5) аспаппен музыкалық шығарманы орындау кезінде көркемдік бейнені жасайды;

6) күрделі емес шығармаларды жаттау кезіндегі техникалық қиындықтарды өз бетінше жеңеді;

7) теориялық білімін орындаушылық практикада қолданады;

8) орындалатын музыкалық шығармаларды талдай алады.

Бітіруші түлекте:

1) күрделі емес музыкалық шығармаларды есту бойынша ойнау және парактан оқу;

2) музыкалық-орындаушылық мәнерлік құралдарын қолдану;

3) есту қабілетін бақылау және орындау процесін басқару;

4) орындалатын шығармаларды теориялық талдау;

5) орындаушылық тәжірибе, көпшілік алдында жеке өнер көрсету дағдылары қалыптасқан.

3-тарау. Оқыту нәтижелерін бағалау өлшемдері

102. Үлгерімді бақылаудың мақсаты білім алушының Бағдарманы игерудегі нәтижелілігін анықтау болып табылады.

Білім алушылардың Бағдарламаны игеруін бақылау техникалық сынақ, бақылау жұмысы түрінде, қорытынды аттестаттау – емтихан түрінде іске асырылады.

103. Аттестаттау формасы және білім алушылардың көрсетілімдеріне қойылатын бақылау-бағдарламалық талаптар:

1) 1 сынып – бірінші, үшінші тоқсандарда: бақылау жұмысы (екі күй), екінші, төртінші тоқсандарда: бақылау жұмысы (екі күй); екінші, төртінші тоқсандарда: техникалық сынақ (екі халық әні);

2) 2 сынып – бірінші, екінші тоқсандарда: бақылау жұмысы (бір күй, шығыс қазақстандық сыбызғы дәстүрінің бір әні); үшінші, төртінші тоқсандарда: техникалық сынақ (бір күй, батыс қазақстандық сыбызғы дәстүрінің бір әні);

3) 3 сынып – бірінші, екінші тоқсандарда: бақылау жұмысы (баян-өлгей домбыра дәстүрінің екі күйі); үшінші, төртінші тоқсандарда: техникалық сынақ (шыңжаң сыбызғы мектебінің екі күйі);

4) 4 сынып – бірінші, екінші тоқсандарда: техникалық сынақ (сыбызғы аспабымен орындалатын екі башқұрт халық әні), үшінші, төртінші тоқсандарда: техникалық сынақ (домбыраға арналып жазылған классик композиторлардың, заманауи композиторлардың екі шығармасы), үшінші, төртінші тоқсандарда: техникалық сынақ (қылқобызға және сазсырнайға арналып жазылған классик композиторлардың, заманауи композиторлардың екі шығармасы);

5) 5 сынып – бірінші, екінші тоқсандарда: техникалық сынақ (гобойға арналып жазылған бір шығарма; флейтаға арналып жазылған бір шығарма; құрайға арналып жазылған бір шығарма); үшінші тоқсанда: техникалық сынақ (дуэтпен орындалатын бір шығарма, сыбызғышылар ансамбліне арналған екі шығарма); төртінші тоқсанда:

бітіру емтиханы (сыбызғы аспабында орындауға арналған екі күй және жетіген, домбыра, шертер аспаптарының триосы; домбыра, қобыз, жетіген аспаптарымен сыбызғыда орындауға арналған бір ірі нысанды шығарма; сыбызғы, сазсырнай және шаңқобыз аспаптарымен сыбызғыда бір ірі нысанды шығарманы орындау).

104. Музыкалық білім беруде оқыту нәтижелерін бақылау өлшемшарттары пән бойынша ағымдық үлгерім нәтижелерінен және концерттік көрсетілімдерден алған бағаларынан тұрады.

Педагог білім алушының жұмысын бағалау кезінде келесі өлшемшарттарды ескереді: білім алушының аспапты тиісті деңгейде меңгергенін көрсетуі, көркем бейнені толық және сенімді ашуы, орындалатын шығарманың стилін түсінуі және орындаушылық интерпретацияда ашып көрсетуі.

105. Бағалау өлшемшарттары:

1) «5» бағасы «өте жақсы» – оқытудың осы кезеңінің талаптарына сәйкес, техникалық жағынан сапалы және көркем орындауы; дыбыс шығаруды өз бетінше есту арқылы бақылау; форманы, бейнелі мазмұнын жеткізу білігі; сенімді, ашық, эмоциямен және қозғалысы бойынша еркін орындауы;

2) «4» бағасы «жақсы» – техникалық, сондай-ақ көркемдік жағынан сәл ауытқулармен сауатты, тұрақты орындауы; емтихан бағдарламасының шығармаларындағы музыкалық, техникалық және ритмикалық міндеттерді сәл ауытқулармен орындауы; динамиканың ашық болмауы, дауыс қатынастарының сараланбауы;

3) «3» бағасы «қанағаттанарлық» – көптеген қателіктерге жол беріп орындауы: мәтіннің жатталмауы, техникалық дайындығының әлсіздігі, төмен көркемдік деңгейде орындалуы, ойын аппаратының еркіндігінің болмауы; сенімсіз, ритмикалық тұрақсыз, қозғалысын дұрыс үйлестірмей, динамикалық бояусыз, мәтінде қате жіберіп орындауы;

4) «2» бағасы «қанағаттанарлық емес» – ноталық мәтінді айтудағы қателіктерінің болуы, есту қабілетін бақылай алмауы, метроритмикалық тұрақсыздығы, дыбыс шығарудың және дыбыс жүргізу сапасының төмендігі, мәнерлеп екпіндеудің болмауы, орындау барысында жиі тоқтауы;

5) «Сынақ» (баға қойылмайды) – орындауы оқытудың аталған кезеңінің тиісті деңгейіне сәйкес.

**Образовательная программа
по предмету «Сыбызғы» детских музыкальных школ и
музыкальных отделений детских школ искусств**

Глава 1. Общие положения

1. Образовательная программа по предмету «Сыбызғы» детских музыкальных школ и музыкальных отделений детских школ искусств (далее – Программа) определяет единый комплекс основных характеристик образования, включающий цель, результаты и содержание обучения, организацию образовательного процесса, способы и методы их реализации, критерии оценки результатов обучения предмету «Сыбызғы».

2. В настоящей Программе используются следующие понятия:

1) айтыс – импровизированное состязание двух акынов, форма устной народной песенной поэзии, исполняется с аккомпанементом на народных струнных инструментах;

2) арнау – песня-посвящение, обращение к какому-либо лицу в казахском фольклоре;

3) арпеджио – способ исполнения аккордов на фортепиано, некоторых клавишных (ксилофон, вибрафон) и струнных инструментах, при котором звуки аккорда следуют один за другим;

4) Баян-Ульгийский аймак – регион Монголии;

5) звукоизвлечение – извлечение, порождение звуков при игре на музыкальном инструменте или пении;

6) традиция – элементы социального и культурного наследия, передающиеся от поколения к поколению и сохраняющиеся в определенных обществах и социальных группах в течение длительного времени;

7) диапазон – общий объем звукоряда, выражающийся в расстоянии от самого нижнего до самого верхнего звука;

8) естірту – песня о печальном известии, имеет назначение психологически, внутренне подготавливать того, кому предстоит узнать о несчастье, утрате, смерти близкого человека;

9) жетіген – казахский древний семиструнный щипковый инструмент;

10) жоқтау – древний лиро-эпический жанр казахской поэзии, плач, сложенный в честь народного героя и знаменитых людей;

11) зарлай арнау – песня, которая входит в эпизоды казахского эпоса, где герой оплакивает свою судьбу;

12) көңіл айту, жұбату – соболезнование, песня утешения;

13) кюй – инструментальная пьеса, глубокая по содержанию и отточенной форме, со сложным ритмом и развитой мелодикой, которые отражают некоторые жанровые черты и определенную логику музыкального звучания;

14) курай – башкирский и татарский духовой музыкальный инструмент, по классификации музыкальных инструментов курай относится к аэрофонам, входящим в подгруппу флейтовых инструментов, является сольным, ансамблевым и оркестровым инструментом;

15) қылқобыз – казахский национальный струнный смычковый музыкальный инструмент;

16) темп – скорость движения, частота пульсирования метрических долей;

17) лад – совокупность звуков, которые на основе родства между ними объединены в систему, имеющую тонику;

18) мелизмы – украшения, часто применяющиеся мелодические фигуры, из которых одни обозначаются особыми условными знаками, другие же мелкими нотами;

19) метр – периодически повторяющаяся последовательность акцентируемых и не акцентируемых равных по длительности отрезков времени;

20) пентатоника – пятиступенная интервальная система, звуки которой располагаются по чистым квинтам и (или) квартам;

21) ритм – организованная последовательность звуков одинаковой или различной длительности;

22) беглость пальцев – одно из главных достоинств музыканта, показатель его опытности и мастерства;

23) сазсырнай – древний казахский духовой музыкальный инструмент;

24) сыбызғы – казахский духовой музыкальный инструмент в виде свирели или двух желобков, скрепляемых нитью полыми сторонами, изготавливаемый из тростника, дерева или серебра;

25) сыбызғы – древний вид духового музыкального инструмента;

26) тотемное животное – священное животное клана (рода), кровь которого символизирует единство клана, единение его со своим божеством.

27) трезвучие – аккорд, состоящий из трёх звуков, расположенных по терциям;

28) народная песня – музыкально-поэтический жанр фольклора, наиболее распространённый вид народной музыки, продукт коллективного устного творчества;

29) шаңқобыз – древний казахский металлический пластинчатый самозвучающий язычковый музыкальный инструмент.

3. Цель Программы: создание условий для развития музыкально-творческих способностей обучающегося на основе приобретенных им знаний, умений и навыков игры на инструменте сыбызгы.

4. Задачи Программы.

Обучающие:

- 1) обучение игре на инструменте сыбызгы;
- 2) обучение основам музыкальной грамоты;
- 3) овладение основными исполнительскими приемами игры на инструменте;
- 4) освоение основ традиций национального искусства, особенностей исполнительских разновидностей кюевого мастерства разных школ;
- 5) освоение сыбызговых традиций;
- 6) обучение выразительному исполнению произведений различного музыкально-художественного содержания, различных стилей и жанров;
- 7) приобретение технических знаний, умений и навыков, необходимых для творческой деятельности.

Развивающие:

- 1) развитие слуха, чувства ритма, музыкальной памяти, творческого воображения, артистических способностей обучающихся;
- 2) развитие образного мышления, эмоционального восприятия музыки, исполнительской воли и выдержки;
- 3) развитие познавательного интереса к народной музыке через приобретение знаний о музыке;
- 4) воспитание у обучающегося культуры сольного и ансамблевого музицирования на инструменте сыбызгы.

Воспитательные:

- 1) воспитание интереса к музыкальному искусству, художественного вкуса, культуры исполнительского мастерства на основе осознанного восприятия музыки;
- 2) воспитание правильного восприятия музыки, умения слушать музыкальное произведение;
- 3) освоение лучших образцов народного творчества, отечественных, мировых культурных ценностей и традиций;
- 4) формирование у обучающегося осознанной мотивации к продолжению профессионального обучения.

5. Срок обучения детей игре на инструменте сыбызгы – пять-семь лет. Объем учебного времени на реализацию Программы определяется типовым учебным планом.

Для обучающихся, не закончивших общее среднее образование, но планирующих поступление в организации технического и профессионального образования в области музыкального искусства,

срок обучения увеличивается на один-два года по заявлению родителей или заменяющих их лиц.

6. Программа предназначена для обучения детей, желающих освоить технику игры на инструменте сыбызгы, научиться исполнять обработки казахских, русских народных мелодий, музыки народов мира и переложения классических произведений.

7. Программа реализуется через систему ключевых задач личностного, познавательного, коммуникативного и социального развития. Содержание обучения реализуется во взаимосвязи со способами действий, формами общения с музыкальным творчеством, которые формируются в учебном процессе.

8. Особенностью Программы является ее общеразвивающая направленность на приобретение детьми знаний, умений и навыков игры на инструменте сыбызгы, опыта творческой деятельности, приемов сольного и ансамблевого исполнительства.

9. Предмет ориентирован на традиционное обучение, индивидуально-дифференцированный подход к каждому обучающемуся, развитие художественно-образного мышления, овладение детьми духовными и культурными ценностями, выявление одаренных детей в области музыкального искусства.

10. Педагог создает условия для реализации индивидуального подхода к каждому обучающемуся за счет гибкости в постановке учебных задач, возможности формирования стратегии обучения каждого ребенка.

11. Основные принципы достижения цели Программы:

- 1) постепенность в развитии природных способностей детей;
- 2) строгая последовательность в овладении музыкальной лексикой и техническими приемами;
- 3) систематичность и регулярность занятий;
- 4) целенаправленность учебного процесса.

12. Программа создает условия для овладения приёмами игры на инструменте сыбызгы в объёме, необходимом для дальнейшей практической деятельности будущего музыканта.

13. Программа направлена на творческое, эстетическое, духовно-нравственное развитие обучающегося и создает условия для приобретения опыта исполнительской сольной, ансамблевой, оркестровой практики, навыков самостоятельной работы по изучению и постижению музыкального искусства.

14. Программа рассчитана на детей различной степени музыкальной одарённости, подготовки и общего развития. Педагог создает условия для реализации индивидуального подхода к каждому обучающемуся за счет гибкости в постановке учебных задач, возможности формирования стратегии обучения каждого ребенка.

Особое внимание педагог обращает на доступность, постепенность и последовательность в освоении музыкальных знаний, пробуждение у детей интереса к музыке.

15. Программа ориентирована на выработку у обучающегося личностных качеств, способствующих:

1) освоению знаний, умений и навыков игры на сыбызгы, творчески исполнять музыкальные произведения в соответствии с необходимым уровнем музыкальной грамотности;

2) приобретению опыта творческой деятельности;

3) овладению духовными и культурными ценностями народов мира;

4) получению музыкального образования и приобщению к музыкальной культуре;

5) формированию комплекса знаний, умений и навыков, позволяющих в дальнейшем осваивать профессиональные образовательные программы в области музыкального искусства.

16. Психолого-педагогическое сопровождение направлено на следующее:

1) создание условий для личностного, интеллектуального и социального развития, профессионального самоопределения обучающегося, соответствующих его индивидуальности, развитию творческих способностей, с учетом интеллектуально-личностных возможностей;

2) создание у обучающегося позитивной мотивации к обучению;

3) оказание помощи обучающемуся в ее самопознании, формировании адекватной самооценки и адаптации в реальных жизненных условиях, преодолении кризисных ситуаций и достижении эмоциональной устойчивости, способствующих личностному росту и саморазвитию;

4) оказание психологической помощи и поддержка обучающегося в соответствии с целями и задачами Программы.

17. Привитие обучающемуся необходимых исполнительских навыков и умений осуществляется в процессе работы над различными по содержанию, характеру и стилю художественными произведениями. Музыкальное воспитание и развитие основывается на изучении народной музыки, творчества казахстанских, русских и зарубежных композиторов.

18. Основная практическая задача коллективного музицирования – формирование специальных ансамблевых навыков игры, которые предполагают умение слушать звучание ансамбля, ощутить единый ритмический пульс, играть согласованно и художественно в изменчиво гибком ритме, совместно исполнять, взаимодействовать с участниками ансамбля.

19. Программа учитывает возрастные и индивидуальные особенности обучающегося, ориентирована на развитие функциональной грамотности школьников и достижение ключевых и предметных компетенций, освоенных специфических знаний, умений и навыков.

20. Методологическая основа Программы:

- 1) концепция целостного подхода к формированию личности;
- 2) теория возрастного, личностно-деятельностного, индивидуально-дифференцированного и проблемно-исследовательского подходов в обучении;
- 3) общедидактические постулаты современной педагогики, детерминированные ими подходы к содержанию, формам и методам образовательного процесса;
- 4) разработка проблемы развития творческих и исполнительских способностей обучающегося в контексте развивающего обучения;
- 5) теоретические и методические установки видных педагогов и музыковедов.

21. Педагогические принципы отбора содержания учебного материала:

- 1) принцип природосообразности и доступности учитывает возрастные особенности обучающегося, позволяя отобрать доступный для слушания, изучения, исполнения учебный материал, который способствует музыкальному и духовно-нравственному развитию обучающегося;
- 2) принцип преемственности означает связь между всеми классами обучения на уровне содержания и музыкально-исполнительской деятельности обучающегося;
- 3) принцип индивидуализации обучения является главным способом практического освоения исполнительских навыков игры на инструменте;
- 4) принцип творчества раскрывает способности и склонности обучающихся, способствует созданию ситуации успеха, радости общения с искусством.

22. Специфика индивидуального обучения предмету «Сыбызгы» создает условия для вариативности выбора методов, средств, форм обучения и подбора репертуарного комплекса.

23. Для достижения поставленных задач используются следующие методы обучения:

- 1) словесный метод – беседа, рассказ, объяснение, дискуссия;
- 2) наглядно-демонстрационный – исполнение произведения педагогом на инструменте, наблюдение, показ интерактивных и мультимедийных презентаций;

3) практический – работа на инструменте, подготовительные упражнения, самостоятельный разбор произведения, работа над отдельными частями произведения;

4) аналитический – сравнения и обобщения, развитие логического мышления;

5) эмоциональный – подбор ассоциаций, образов, художественного впечатления, развитие музыкально-образного мышления.

24. Выбор методов зависит от возраста и индивидуальных особенностей обучающегося, физических данных, уровня развития музыкальных способностей.

25. Формы занятий:

1) практические – приемы и навыки игры отрабатываются на инструменте;

2) групповые занятия проводятся для коллективного музицирования в ансамбле;

3) репетиционно-концертные – подготовка и публичное представление концертных номеров;

4) конкурсы;

5) урок-игра – использование игровых технологий на уроке.

26. Основной формой учебно-воспитательной работы в классе является урок, проводимый как индивидуальное занятие педагога с обучающимися. Программа состоит из одновременно проводимых теоретических и практических занятий.

27. Виды внеурочных форм работы:

1) игра в ансамбле;

2) подготовка к концертным, конкурсным выступлениям;

3) участие в творческих и культурно-просветительских мероприятиях;

4) посещение филармоний, театров, концертных залов, музеев;

5) встречи с музыкальными деятелями, исполнителями, композиторами.

28. На основе настоящей Программы педагог разрабатывает рабочую учебную программу, которая определяет оптимальные и наиболее эффективные для данного класса содержание, формы, методы и приемы организации образовательного процесса.

29. Структурные элементы рабочей учебной программы:

1) титульный лист;

2) пояснительная записка;

3) планирование учебной деятельности;

4) учебно-методическое обеспечение учебного процесса.

30. На титульном листе размещаются основные сведения:

1) название организации образования;

- 2) название учебного предмета;
- 3) обозначение класса, для которого разработана рабочая учебная программа;
- 4) сроки действия рабочей учебной программы (учебный год);
- 5) краткая информация о педагоге;
- 6) место для отметки об утверждении рабочей учебной программы руководителем организации образования.

31. Содержание пояснительной записки:

- 1) настоящая Программа как основание;
- 2) педагогическая цель и задачи, актуальные при обучении предмету в данном классе;
- 3) особенности обучения в данном классе (развивающие, коррекционно-развивающие, работа с одаренными детьми и так далее);
- 4) особенности и проблемы, существующие в организации работы в данном классе;
- 5) информация об изменении сроков и (или) времени изучения отдельных тематических блоков (разделов) с указанием причин и целесообразности изменений.

32. Раздел «Планирование учебной деятельности» содержит календарно-тематическое планирование с выделением характеристик деятельности обучающихся, репертуарный перечень по классам.

33. Содержание раздела «Учебно-методическое обеспечение учебного процесса»:

- 1) перечень познавательной литературы для обучающегося;
- 2) перечень методической литературы для педагога;
- 3) перечень учебно-наглядных пособий.

34. Рабочая учебная программа рассматривается на заседании методического совета и утверждается руководителем организации образования до начала учебного года.

35. Педагог на основе рабочей учебной программы составляет индивидуальный план обучения на каждого обучающегося. Индивидуальный план характеризует гармоничный процесс музыкального и духовно-нравственного развития обучающегося.

36. Индивидуальный план обучающегося составляется на каждое полугодие, утверждается руководителем организации образования, заносится в журнал или личное дело обучающегося.

37. При составлении индивидуального плана учитываются перспективные и текущие задачи планирования индивидуальной работы в соответствии с характеристикой обучающегося в начале и конце учебного года.

В одном и том же классе индивидуальные планы по реализации Программы, концертные и экзаменационные программы значительно отличаются по уровню сложности.

38. Индивидуальный план обучающегося отражает широкие репертуарные тенденции, обновление и обогащение репертуара благодаря привлечению народной, классической и современной музыки с использованием элементов композиторской техники.

39. Правильная организация учебного процесса, успешное и всестороннее развитие музыкально-исполнительских данных обучающегося зависят непосредственно от того, насколько тщательно спланирована работа в целом, продуман выбор репертуара.

40. Педагог вырабатывает индивидуальную репертуарную стратегию для каждого обучающегося с учетом его музыкальных потребностей и особенностей дарования.

41. Педагог формирует индивидуальный репертуарный перечень музыкальных произведений, систематизирует произведения и дополняет репертуар в соответствии с индивидуальными возможностями обучающегося.

42. Репертуарный перечень включает произведения казахской, русской, зарубежной музыки, высокохудожественные детские, юношеские пьесы современных композиторов, популярные песни из мультфильмов, детских кинофильмов, народную музыку.

43. Педагог активно использует в учебном процессе обработки казахских народных песен, произведения казахстанских композиторов, учитывая в процессе их изучения характерные ладовые, гармонические, ритмические и мелодические особенности.

44. Насыщенность учебного репертуара сочинениями разных жанров и стилей создает благоприятную ситуацию для изучения, сравнения, систематизации музыкального материала.

45. Педагог систематически обновляет и расширяет репертуарный перечень, включая в него лучшие пьесы, создаваемые современными отечественными и зарубежными композиторами.

46. Педагог тщательно продумывает методику и репертуар обучающегося, добиваясь постепенного перехода от менее трудных заданий к более сложным, подбирая учебный материал, доступный для обучающегося как со стороны художественного содержания, так и техники исполнения.

47. Педагог устанавливает степень завершенности работы над репертуаром, фиксирует этапы изучения произведений, варьирует объём и сложность Программы, пополняя репертуарный список за счёт нового репертуара с учётом личностного и индивидуального подходов к каждому обучающемуся.

48. В работе над репертуаром педагог учитывает, что часть произведений предназначена для публичного или концертного (экзаменационного) исполнения, остальные – для работы в классе или в порядке ознакомления.

49. В индивидуальный план не включаются произведения, превышающие музыкально-исполнительские, художественные, технические возможности обучающегося, также не соответствующие его возрастным особенностям.

50. Для расширения музыкального кругозора обучающегося, помимо произведений, детально изучаемых в классе, осуществляется знакомство с целым рядом разнохарактерных пьес, допуская при этом различную степень завершенности работы над ними, не требуя обязательного выучивания наизусть.

51. Обязательные разделы индивидуального плана:

- 1) работа над гаммами;
- 2) работа над этюдами и упражнениями;
- 3) исполнение пьес классических и современных авторов;
- 4) исполнение произведений композиторов Казахстана;
- 5) обработки народных песен;
- 6) работа в составе ансамбля;
- 7) навыки чтения нот с листа.

52. В конце каждого полугодия педагог отмечает качество выполнения задания и вносит изменения в ранее утвержденный репертуарный перечень, в конце года даёт характеристику музыкального и технического развития, успеваемости и работоспособности обучающегося.

53. Характеристика обучающегося на конец года освещает следующие стороны его индивидуальности:

- 1) уровень музыкальных данных (слух, ритм, память);
- 2) соответствие исполнительского аппарата обучающегося данному музыкальному инструменту;
- 3) степень приспособляемости к инструменту;
- 4) общее развитие, эмоциональность, восприимчивость, скорость реакции;
- 5) отношение к занятию музыкой;
- 6) работоспособность, собранность;
- 7) умение заниматься самостоятельно;
- 8) степень грамотности в разборе текста;
- 9) скорость освоения музыкальных произведений;
- 10) успехи к концу года;
- 11) недостатки в музыкально-техническом развитии обучающегося и задачи по их преодолению.

54. Для характеристики обучающегося отмечаются такие индивидуальные качества, как целеустремленность, наличие художественного воображения, свободное владение инструментом, наличие технической свободы.

55. Самостоятельные занятия проводятся регулярно и систематически. Объем работы определяется с учетом минимальных затрат на подготовку домашнего задания, параллельного освоения детьми программы общего среднего образования.

56. Индивидуальная домашняя работа проводится в несколько приемов и строится в соответствии с рекомендациями педагога. В первую очередь прорабатываются самые сложные задания. С учетом умственных и физических возможностей обучающегося педагог определяет время работы над тем или иным произведением.

57. Формы работы для активизации самостоятельных занятий обучающегося:

1) анализ собственного исполнения – обучающийся оценивает свою игру, отмечает допущенные ошибки;

2) запись обучающимся в дневник важнейших рекомендаций педагога относительно работы над произведениями;

3) устный отчет о подготовке домашних заданий – обучающийся рассказывает о трудностях и устранении трудностей.

58. Межпредметные связи предмета «Сыбызгы» с предметами «Домбра», «Этносольфеджио», «Казахская музыкальная литература» побуждают обучающихся к целостному познанию различных художественных явлений.

59. Реализация Программы обеспечивается педагогическими кадрами, имеющими специальное профессиональное (среднее или высшее) образование, соответствующее профилю преподаваемой дисциплины.

60. Условиями реализации Программы является наличие:

1) оборудованного учебного кабинета со звукоизоляцией для индивидуальных занятий инструментом;

2) концертного зала (сцены);

3) музыкальных инструментов (набор казахских народных инструментов, баяна, фортепиано);

4) комплекта звуковой аппаратуры (усилитель, пульт, колонки, проигрыватель CD и флэш-носителей);

5) микрофонов;

6) компьютера, программного обеспечения;

7) музыкального центра, магнитофона;

8) нотной литературы, учебно-методической литературы;

9) сценических костюмов.

61. Материально-техническая база детских музыкальных школ и детских школ искусств должна соответствовать санитарным, противопожарным нормам, нормам охраны труда.

62. Сыбызгы относится к типу самых древних, особенных по конструкции духовых инструментов. Техника извлечения звука инструмента сыбызгы сложная.

63. Искусство игры на сыбызгы было развито еще в девятнадцатом веке в регионах Восточного и Западного Казахстана, где сформировались собственные исполнительские традиции.

64. В казахской инструментальной музыкальной культуре важнейшую часть художественного наследия составляют кюи для сыбызгы. Генетические корни кюев берут свое начало в глубине веков. Историю происхождения подтверждают легенды и музыкальные особенности кюев.

65. Исторические, политические и социальные изменения в кочевой цивилизации 19 века привели традицию сыбызгового искусства к застою.

66. Сыбызговые кюи используются в обрядовых традициях казахского народа, в свадебном и похоронном обрядах. Легенды сыбызговых кюев связаны с охотничьей жизнью.

Сыбызговые кюи обычно двухголосные: один голос извлекается из инструмента, второй представляет горловой звук самого музыканта-исполнителя. Нужно было освоить технику одновременного исполнения двух голосов.

67. Система изучения предмета «Сыбызгы» осуществляется через освоение восточно-казахстанской, западно-казахстанской, баян-ульгийской и башкирской школ, сыбызговой традиции казахов Синьцзяня.

68. Обучающийся овладевает навыками раскрытия характера, понимания смысла и исполнения музыкального произведения.

69. Педагог направляет общее и музыкальное развитие обучающегося, воспитывает художественный вкус, расширяет его музыкально-теоретические знания, развивает творческую инициативу.

70. После знакомства с инструментом сыбызгы обучающиеся знакомятся с его строением и постановкой. Сыбызгы – инструмент древнейший. Диатонический строй сыбызгы зависит от длины трости, числа и расположения отверстий. Инструмент с тремя отверстиями включал в себя четыре основных тона, каждый из которых имел пять обертонов. Сыбызгы с тремя отверстиями позволяет извлечь двадцать звуков.

71. Сыбызгы имеет неповторимый специфический тембр (матово-свистящий), но нерезкий, насыщенный различными оттенками, что вместе с певучестью этого духового инструмента придает любому исполняемому произведению – пастушескому наигрышу, мелодии народной песни или кюю – особую проникновенность и

выразительность. Звукоряд сыбызгы с 4 отверстиями: d1 — e1 — fis1 — g1 — a1; с 6-ю отверстиями: c1 — d1 — e1 — f1 — g1 — a1 — h1.

72. Постановка – это прием правильного расположения всего тела, постановки рук и пальцев исполнителя во время игры на музыкальном инструменте. Необходимо знать основные правила постановки сыбызгы для качественного воспроизведения звука на инструменте, развития мастерства игры на нем и для соблюдения требований, предъявляемых к защите здоровья обучающегося.

Обучающийся играет на инструменте в положении стоя в процессе обучения игре на сыбызгы и сольного исполнения музыкального произведения на сцене.

Во время игры на сыбызгы в положении стоя, правая нога ставится прямо, вес тела переносится на нее, а левая нога немного выдвинута вперед.

Голова держится прямо, а тело ровно (криво стоять недопустимо). Плечи и руки расслаблены, ни в коем случае нельзя их держать в сжатом состоянии. Для того, чтобы грудная клетка была расправленной, необходимо держать локти, немного приподняв их и выдвинув вперед, не прижимая к телу.

Во время игры на сыбызгы в составе оркестра или ансамбля допускается исполнение, сидя на стуле. Играя, сидя на краю стула, правая нога ставится позади, и левая нога немного выводится перед собой.

Правильно держать голову прямо, а тело ровно. Плечи и руки расслаблены, ни в коем случае нельзя их держать в сжатом состоянии. Для того, чтобы грудная клетка была расправленной, локти держат, немного приподняв и выдвинув вперед, не прижимая к телу.

73. Среди духовых музыкальных инструментов сыбызгы отличается сложностью воспроизведения звука. Для игры на сыбызгы, изначально необходимо научиться воспроизводить его звук. Важно уделить огромное внимание правильной постановке аппарата пропускания воздуха в сыбызгы (зубы, губы, язык) для того, чтобы воспроизводить чистый и качественный звук из инструмента. Перед тем, как учиться воспроизводить звук из сыбызгы, обучающийся должен выяснить, какой стороной губ (рта) ему комфортно дуть в инструмент.

74. Если в повседневной жизни человек делает равномерные вдохи и выдохи, то при игре на сыбызгы, человек дышит иначе, вдыхая быстро и коротко, и выдыхая воздух медленно и протяжно. При игре правильно будет дышать ртом. Очень важно для игры на сыбызгы, уметь правильно работать над дыханием. Отсутствие у сыбызгы мундштука, обычно присутствующего в остальных духовых инструментах, требует большого количества воздуха во время игры,

поэтому у исполнителя должны быть хорошие легкие. Воспроизведение чистого и качественного звука из инструмента напрямую связано с правильной постановкой дыхания.

Дыхание – вибрация воздушных волн, регулирующая воспроизведение звука инструмента на разных уровнях: от простого, медленного до самого быстрого, игривого, от еле слышимого до громкого. Основной функцией дыхания являются вдыхание воздуха, удержание и бережное выдыхание воздуха во время игры на инструменте. В процессе исполнения музыкального произведения необходимо правильно и бережно расходовать воздух в легких, не относясь к нему небрежно. Выделяются три типа дыхания во время игры на сыбызгы – это набор воздуха в легкие, набор воздуха в диафрагму и смешанный тип набора воздуха.

75. Главными условиями с профессиональной стороны для обучающегося являются хорошо развитый музыкальный слух, память и чувство ритма. Хорошо развитый музыкальный слух важен, так как обучающийся своим слухом контролирует с точки зрения интонации чистое качественное и мелодичное воспроизведение звуков музыкального произведения. Память играет важную роль в музыке.

76. Во время обучения обучающийся учится исполнять от простых песен и кюев до объемных произведений. Исполнение сложных произведений в объеме нескольких страниц полностью и на память тесно связано с памятью музыканта.

77. В мире музыки огромную роль играет музыкальный ритм. Одной из самых сложных задач, которая стоит перед педагогом, является развитие совершенствование чувства ритма у обучающегося. В процессе исполнения от разных песен и кюев до сложных произведений, педагог уделяет особое внимание четкому выражению чувства ритма у обучающегося. Для игры в оркестре, ансамбле под аккомпанемент фортепиано, обучающийся должен обладать четким и точным чувством ритма.

78. Важную роль в воспроизведении звука сыбызгы играют несколько органов анатомии исполнителя. Это – зубы, губы, язык и легкие. Обучающийся будет пытаться быстрее научиться играть на сыбызгы в процессе обучения воспроизведению звука из инструмента. Поэтому для повышения интереса у обучающегося, педагог на занятии исполняет народные песни и кюи, чтобы полученные хорошие первые впечатления надолго сохранились у обучающегося в памяти.

79. Педагог доступным образом доводит до сознания обучающегося основные правила работы над дыханием. Воспроизведение качественного, чистого и мелодичного звука зависит от способности правильно применять дыхание. Для того, чтобы в

совершенстве овладеть приемами правильного дыхания, необходимо выполнять специальные упражнения.

80. Начиная с первого занятия, одной из основных задач, стоящих перед педагогом, является воспитание у обучающегося любви к творчеству, привитие умений слушать и чувствовать музыку. На начальном этапе правильнее будет обучать хорошо знакомым народным песням и кюям. Так как сыбызгы является инструментом, на котором исполняются кюи, необходимо в первую очередь знать традиции исполнения кюев. Во-вторых, играть музыкальные произведения в сопровождении фортепиано. Поняв способы исполнения простых народных кюев, песен, их художественное содержание, обучающийся привыкает к манерам исполнения кюев в традиционном варианте. Постепенно переходя на сложные кюи и осваивая исполнительские особенности региональных традиционных школ, обучающийся совершенствует возможности инструмента.

81. Художественные произведения даются в соответствии с музыкальными способностями обучающегося. Исполнение этюдов, гамм и арпеджио, предназначенных для различных штрихов, оказывает огромное влияние на развитие мастерства игры музыканта. Этюд, гамма, арпеджио способствуют однородности звуков различного регистра духовых инструментах, правильному дыханию, резвости пальцев, чистому интонированию, формированию ритмичной точности. После совершенствования мастерства с постепенным переходом на более сложные произведения, ведется работа по умению донести художественное содержания произведений классических композиторов, исполняемых на концертах, а также по достижению культуры профессионального исполнения.

82. С помощью различных штрихов, предавая звуку окрас мягкости, теплоты, звонкости по отдельности или соединения их вместе, раскрывается художественный образ произведения. При игре на сыбызгы часто используются штрихи атака, деташе, легато, стаккато, нон легато и вибрато.

83. Одной из главных целей обучающегося является умение читать ноты и играть их на инструменте. Важнейшее условие игры в составе ансамбля или оркестра заключается в грамотном и быстром чтении нотной партитуры. Обучающийся должен освоить и совершенствовать способность слушать мелодию внутри себя, позволяющую следить за последующими тактами в процессе исполнения различных партий.

84. Педагог пристально следит за успеваемостью студента, проверяя самостоятельную работу и выполнение домашнего задания, усвоение пройденного произведения, отмечая хорошие стороны, и

исправляет ошибки. Стимулирует обучающегося совершенствовать способности и обновляет его репертуар.

Глава 2. Содержание обучения и ожидаемые результаты освоения Программы

85. Базовую основу содержания предмета «Сыбызғы» представляют следующие тематические разделы.

Раздел 1. Освоение традиционного исполнительства на инструменте сыбызғы.

Раздел 2. Сыбызговая традиция Восточного Казахстана.

Раздел 3. Сыбызговая традиция Западного Казахстана.

Раздел 4. Сыбызговая традиция казахов Баян-Ульгий.

Раздел 5. Сыбызговая традиция казахов Синьцзяня.

Раздел 6. Башкирская школа курай.

Раздел 7. Переложение кюев для инструмента сыбызғы.

Раздел 8. Мастерство исполнения произведений.

Раздел 9. Исполнение произведений народов мира на инструменте сыбызғы.

Раздел 10. Навыки игры в оркестре и ансамбле.

86. Программные требования в 1 классе:

1) обучающийся знакомится с краткой историей возникновения сыбызғы, устройством инструмента, правилами постановки зубов, языка, губ, рук, основами звукоизвлечения;

2) обучающийся знакомится с записью нотных знаков, их соотносением с реальным звучанием инструмента, усваивает основы нотной грамоты;

3) закладываются первоначальные основы исполнительских умений и навыков, формируются правильные исполнительские установки и ощущения;

4) совершенствование исполнительского аппарата требует освоения технического мастерства, качественного звука, просторного диапазона, упражнений и исполнения этюдов;

5) извлечение мелодичного музыкального звука на инструменте, упражнения над гаммами, трезвучиями, арпеджио и исполнение этюдов, упражнения, этюды на беглость пальцев, изучение отрывков народных кюев и анализ структуры кюев, игра произведений с сопровождением (баяна и фортепиано);

6) обучающийся осваивает 10-12 кюев, народных песен.

87. Содержание учебного предмета в 1 классе.

Тематическое планирование.

Тема 1. Знакомство с инструментом. Устройство инструмента. Уход за инструментом.

Тема 2. Постановка и деятельность зубов, языка, губ.

Тема 3. Правильная постановка правой и левой рук. Упражнения для правильной постановки правой и левой руки.

Тема 4. Техники извлечения звука (три разновидности звука). Извлечение мелодичного музыкального звука на инструменте. Упражнения над качеством звука.

Тема 5. Упражнения над гаммами.

Тема 6. Упражнения над трезвучиями, арпеджио.

Тема 7. Упражнения, этюды на беглость пальцев.

Тема 8. Изучение отрывков народных кюев. Анализ структуры кюев.

Тема 9. Игра произведений на сыбызгы с сопровождением баяна.

Тема 10. Игра произведений на сыбызгы с сопровождением фортепиано.

Тема 11. Кюи, связанные с образами тотемных или священных животных и птиц, в которых большое место занимает звукоизобразительное начало.

Тема 12. Кюи, в легендах которых говорится о прямом магическом назначении музыки (завораживание потусторонних сил, змей, драконов; магическое воздействие на животных и людей).

Тема 13. Структура и тесная связь исторических событий с легендами и сказаниями. Звучание природы в кюях.

Тема 14. Кюи-плачи (зар, жоқтау, естірту, жұбату), в которых нашли отражение не только традиции оплакивания умерших, но и весьма древние представления и верования, связанные со смертью.

Тема 15. Жанр «жоқтау».

Тема 16. «Естірту» кюи в исполнении сыбызгы.

Тема 17. Жанр «арнау».

Тема 18. Жанр «күй-айтыс».

Тема 19. Народные песни в исполнении сыбызгы.

Тема 20. Применение горлового голоса при игре сыбызговых кюев.

88. Ожидаемые результаты освоения Программы 1 класса.

К концу обучения в 1 классе обучающийся имеет следующие знания, умения и навыки:

- 1) знает устройство инструмента;
- 2) владеет музыкальной терминологией в пределах Программы;
- 3) знает технику извлечения звука;
- 4) владеет первоначальными навыками подбора по слуху;
- 5) развивает беглость пальцев;

6) знает специфические особенности звукообразования на инструменте, примерную шкалу силы их звучания;

7) владеет основными навыками игры на инструменте с сопровождением баяна, фортепиано;

8) умеет подбирать на слух простые мелодии;

9) умеет исполнять на сыбызгы кюи- легенды;

10) знает жанры кюев «зар», «жоқтау», «естірту», «жұбату», «арнау», «айтыс»;

11) знает и исполняет народные песни в исполнении сыбызгы;

12) применяет горловой голос при игре сыбызговых кюев.

89. Программные требования во 2 классе:

1) обучающийся знакомится с сыбызговой традицией восточно-казахстанской сыбызговой школы, мастерством видных представителей сыбызговой школы;

2) осваиваются приемы исполнения на сыбызгы кюев западно-казахстанской сыбызговой школы;

3) обучающийся осваивает 10-12 кюев, народных песен восточно-казахстанской, западно-казахстанской сыбызговых школ.

90. Содержание учебного предмета во 2 классе.

Тематическое планирование.

Тема 1. Кюйши-композиторы восточно-казахстанской сыбызговой традиции. Отражение древних верований в кюях-сказаниях.

Тема 2. Различия в постановке правой и левой рук на инструменте. Упражнения для правильной постановки правой и левой руки.

Тема 3. Народные песни Восточного Казахстана. Сходства и различия с песнями других регионов.

Тема 4. Разучивание и исполнение песен на инструменте сыбызгы.

Тема 5. Кюи Восточного Казахстана. Сходства и различия с кюями других регионов.

Тема 6. Разучивание и исполнение кюев на инструменте сыбызгы.

Тема 7. Кюйши-композиторы Западно-казахстанской сыбызговой традиции. Кюи широкого диапазона. Философский смысл кюев.

Тема 8. Традиционные исполнители Западно-казахстанской сыбызговой школы. Музыкальное наследие кюйши-композиторов.

Тема 9. Кюи Западно-казахстанской сыбызговой традиции. Особенности исполнения кюев Западного Казахстана на сыбызгы.

Тема 10. Разучивание и исполнение кюев на сыбызгы.

Тема 11. Песни Западно-казахстанской сыбызговой традиции. Особенности исполнения песен Западного Казахстана на сыбызгы.

Тема 12. Разучивание и исполнение песен на сыбызгы.

91. Ожидаемые результаты освоения Программы 2 класса.

К концу обучения во 2 классе обучающийся имеет следующие знания, умения и навыки:

- 1) знает особенности исполнения кюев, песен восточно-казахстанского, западно-казахстанского регионов;
- 2) знает и исполняет на инструменте сыбызгы песни и кюи восточно-казахстанского, западно-казахстанского регионов;
- 4) знает творчество кюйши-композиторов восточно-казахстанской, западно-казахстанской сыбызговых традиций;
- 5) умеет анализировать исполняемое произведение;
- 6) владеет навыками самостоятельного разбора несложного нотного материала.

92. Программные требования в 3 классе.

- 1) разучиваются на инструменте сыбызгы кюи Баян-Ульгийского аймака Монголии;
- 2) обучающийся знакомится с сыбызговой традицией казахов Синьцзяня, особенностями исполнительства;
- 3) осваивает 6 кюев Баян-Ульгийского аймака, 6 кюев синьцзянской сыбызговой школы.

93. Содержание учебного предмета в 3 классе.

Тематическое планирование.

Тема 1. Сыбызговая традиция казахов Баян-Ульгий.

Тема 2. Кюйши-композиторы. Произведения кюйши-композиторов.

Тема 3. Традиционные исполнители Баян-Ульгийской сыбызговой школы. Особенности исполнения кюев представителями традиционного искусства Баян-Ульгийского аймака. Сходства и различия сыбызговых кюев Баян-Ульгийского аймака.

Тема 4. Разучивание и исполнение кюев на сыбызгы. Особенности постановки правой и левой рук.

Тема 5. Повторения, постоянство темпа и ритма в форме кюев.

Тема 6. Домбровые кюи Баян-Ульгийского аймака.

Тема 7. Сходства и различия домбровых кюев Баян-Ульгийского аймака.

Тема 8. Разучивание и исполнение домбровых кюев на сыбызгы.

Тема 9. Сыбызговая традиция казахов Синьцзяня (Китай). Кюйши-композиторы Синьцзянской сыбызговой традиции. Отражение древнейших верований в древних кюях-сказаниях.

Тема 10. Мелизм кюев. Особенности исполнительства.

Тема 11. Традиционные исполнители синьцзянской сыбызговой школы. Музыкальное наследие кюйши-композиторов казахов Синьцзяня.

Тема 12. Разучивание кюев синьцзянской сыбызговой школы.

94. Ожидаемые результаты освоения Программы 3 класса.

К концу обучения в 3 классе обучающийся имеет следующие знания, умения и навыки:

- 1) знает творчество монгольских кюйши-композиторов;
- 2) знает особенности исполнения сыбызговых, домбровых кюев Баян-Ульгийского аймака;
- 3) исполняет сыбызговые, домбровые кюи Баян-Ульгийского аймака;
- 4) знает особенности исполнительства кюев синыйцзянской сыбызговой школы;
- 5) знает кюи синыйцзянской сыбызговой школы.

95. Программные требования в 4 классе.

- 1) формируются навыки работы над произведениями инструментальной музыки, произведениями, написанными для родственных инструментов сыбызгы;
- 2) осваиваются упражнения, этюды, гаммы, арпеджио, написанные для курая, башкирские народные танцевальные мелодии;
- 3) продолжается освоение на инструменте сыбызгы домбровых и кобызовых кюев, переложений произведений и кюев современных композиторов;
- 4) разучиваются сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для домбры, кылқобыза, сазсырная, флейты произведений;
- 5) обучающийся осваивает 10-12 кюев, народных песен, 10-15 произведений композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для домбры, кылқобыза, сазсырная и флейты.

96. Содержание учебного предмета в 4 классе.

Тематическое планирование.

Тема 1. Башкирские народные кюи.

Тема 2. Упражнения, этюды, гаммы и арпеджио, написанные для курая.

Тема 3. Башкирские народные танцевальные мелодии. Ритмические особенности мелодий.

Тема 4. Пентатоническая структура башкирских кюев.

Тема 5. Башкирские произведения в сопровождении фортепиано или баяна.

Тема 6. Особенности исполнения произведений на инструменте курай.

Тема 7. Особенности исполнения башкирских народных кюев на инструменте курай.

Тема 8. Разучивание и исполнение башкирских народных кюев на инструменте курай.

Тема 9. Разучивание и исполнение башкирских народных кюев на инструменте сыбызгы.

Тема 10. Разучивание и исполнение башкирских народных песен на инструменте курай.

Тема 11. Разучивание и исполнение башкирских народных песен на инструменте сыбызгы.

Тема 12. Переложения произведений современных композиторов.

Тема 13. Переложения кюев современных композиторов.

Тема 14. Исполнение домбровых кюев на инструменте сыбызгы.

Тема 15. Исполнение кобызовых кюев на инструменте сыбызгы.

Тема 16. Переложения кюев для сыбызгы современных композиторов.

Тема 17. Переложения произведений для сыбызгы современных композиторов.

Тема 18. Сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для домбры.

Тема 19. Сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для кылқобыза.

Тема 20. Сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для сазсырнай.

Тема 21. Развитие музыкально-образного мышления обучающегося, творческого художественного воображения, фантазии.

Тема 22. Выразительные средства музыкального языка, понимание их значения в создании конкретного художественного образа и применение знаний в практической деятельности.

Тема 23. Развитие умений эмоционального восприятия музыки, ее содержания, идейно-эмоциональной направленности, понимание и раскрытие художественного замысла музыкального произведения.

Тема 24. Развитие умения понимать жанровые и стилистические особенности изучаемых произведений. Художественная форма в выражении содержания музыки.

Тема 25. Подготовка концертно-конкурсных программ.

Тема 26. Концертно-конкурсная деятельность. Концертный репертуар. Развитие сценической культуры.

97. Ожидаемые результаты освоения Программы 4 класса.

К концу обучения в 4 классе обучающийся имеет следующие знания, умения и навыки:

1) знает особенности исполнения башкирских народных кюев на инструменте курай;

2) умеет исполнять на инструменте курай башкирские народные кюи и песни;

3) знает особенности исполнения башкирских народных кюев на инструменте сыбызгы;

4) умеет исполнять на инструменте сыбызгы башкирские народные кюи и песни;

5) грамотно исполняет переложения произведений современных композиторов, переложения кюев современных композиторов;

6) исполняет грамотно домбровые, кобызовые кюи на инструменте сыбызгы;

7) исполняет на инструменте сыбызгы сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для домбры;

8) исполняет на инструменте сыбызгы сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для қылқобыза;

9) исполняет на инструменте сыбызгы сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для сазсырнай.

10) самостоятельно разучивает музыкальные произведения различных жанров и стилей на инструменте сыбызгы;

11) исполняет свою партию в музыкальном коллективе;

12) создает художественный образ при исполнении музыкального произведения на инструменте сыбызгы;

13) самостоятельно преодолевает технические трудности при разучивании несложных произведений;

14) применяет теоретические знания в исполнительской практике;

15) анализирует исполняемые музыкальные произведения;

16) умеет подбирать по слуху несложные музыкальные произведения и читает ноты с листа;

17) использует музыкально-исполнительские средства выразительности;

18) использует слуховой контроль и умеет управлять процессом исполнения;

19) умеет анализировать исполняемые произведения;

20) имеет опыт исполнительской практики, публичных сольных выступлений.

98. Программные требования в 5 классе.

1) разучиваются произведения зарубежных композиторов, написанных для гобоя, флейты, курая;

2) осваиваются навыки игры в дуэте, трио с фольклорными инструментами (жетіген, домбыра, шертер), ансамбле сыбызгистов, совместном исполнении с домбырой, қобызом, жетігеном; трио (сыбызгы, сазсырнай и шаңқобыз);

3) обучающийся осваивает 10-15 кюев, народных песен для совместного исполнения с шертером, домбырой, қобызом, жетігеном, сазсырнаем, шаңқобызом; 10 произведений зарубежных композиторов, написанных для гобоя, флейты, курая.

99. Содержание учебного предмета в 5 классе.

Тематическое планирование.

Тема 1. Работа над выразительностью и художественным образом произведения, его содержанием и идейно-эмоциональной направленностью.

Тема 2. Работа над музыкальным текстом произведения и его техническими особенностями.

Тема 3. Развитие слухового самоконтроля обучающегося.

Тема 4. Работа над качеством звукоизвлечения.

Тема 5. Расширение градации динамики звучания, формирование умений поиска разнообразных динамических оттенков музыки.

Тема 6. Расширение тонального плана в произведениях с использованием отклонений и модуляций.

Тема 7. Разучивание произведений народов мира на инструменте сыбызгы.

Тема 8. Разучивание произведений зарубежных композиторов, написанных для гобоя.

Тема 9. Разучивание произведений зарубежных композиторов, написанных для флейты.

Тема 10. Разучивание произведений современных композиторов, написанных для курая.

Тема 11. Игра в оркестре и ансамбле.

Тема 12. Сольное исполнение на инструменте сыбызгы в сопровождении оркестра и ансамбля.

Тема 13. Игра в дуэте.

Тема 14. Игра в ансамбле. Инструмент сыбызгы и трио: жетіген, домбыра, шертер.

Тема 15. Игра в ансамбле. Ансамбль сыбызгистов.

Тема 16. Игра в ансамбле. Совместное исполнение с инструментами: домбыра, қобыз, жетіген.

Тема 17. Игра в ансамбле. Инструмент сыбызгы и трио: сыбызгы, сазсырнай и шаңқобыз.

Тема 18. Работа над пьесами и произведениями крупной формы. Навыки по использованию музыкально-исполнительских средств выразительности, выполнению анализа исполняемых произведений, владению различными видами техники исполнительства, использованию художественно оправданных технических приемов. Развитие навыков чтения с листа этюдов, пьес, ансамблей.

100. Ожидаемые результаты освоения Программы 5 класса.

К концу обучения в 5 классе обучающийся имеет следующие знания, умения и навыки:

1) владеет основными исполнительскими навыками и приемами игры на инструменте сыбызгы, позволяющими грамотно исполнять музыкальные произведения соло и в ансамбле;

2) знает музыкальную грамоту;

3) знает и исполняет на инструменте сыбызгы произведения зарубежных композиторов, написанных для гобоя;

4) знает и исполняет произведения зарубежных композиторов, написанных для флейты;

5) знает и исполняет произведения современных композиторов, написанных для курая;

6) владеет исполнительскими приемами игры на инструменте сыбызгы, позволяющими грамотно исполнять музыкальные произведения с трио инструментов: жетіген, домбыра, шертер.

7) владеет исполнительскими приемами игры на инструменте сыбызгы, позволяющими грамотно исполнять музыкальные произведения с ансамблем сыбызгистов;

8) владеет исполнительскими приемами игры на инструменте сыбызгы, позволяющими грамотно исполнять музыкальные произведения с трио инструментов: домбыра, қобыз, жетіген;

9) владеет исполнительскими приемами игры на инструменте сыбызгы, позволяющими грамотно исполнять музыкальные произведения с трио инструментов: сыбызгы, сазсырнай и шаңқобыз;

10) знает основы традиций национального искусства, особенностей исполнительских разновидностей кюевого мастерства разных школ;

11) знает сыбызговые традиции композиторов – исполнителей различных школ;

12) умеет выразительно исполнять произведения различного музыкально-художественного содержания, различных стилей и жанров в пределах настоящей Программы;

13) владеет знаниями, умениями и навыками, необходимыми для творческой деятельности.

101. Ожидаемые результаты освоения Программы.

Выпускник знает:

1) музыкальные термины;

2) основные способы исполнения;

3) правила правильного дыхания;

4) правила постановки туловища, рук и губ;

5) присущие исполнению на инструменте соло художественно-исполнительских и технических возможностей;

6) различные переложения музыкальных произведений;

7) принципы, правила исполнения произведений на сыбызгы соло, также в ансамбле;

8) принципы работы на сцене.

Выпускник умеет:

1) грамотно исполнять соло музыкальные произведения на достаточно художественном уровне;

- 2) самостоятельно анализировать несложные нотные тексты;
- 3) самостоятельно разучивать на инструменте и учить наизусть музыкальные произведения различных жанров и стилей;
- 4) исполнять свою партию в музыкальном коллективе;
- 5) создавать художественный образ во время исполнения музыкального произведения на инструменте;
- 6) самостоятельно преодолевать технические трудности во время разучивания несложных произведений;
- 7) использовать в исполнительской практике теоретические знания;
- 8) анализировать исполняемые музыкальные произведения.

Сформированы навыки:

- 1) исполнения на слух после прослушивания и чтения с листа несложных музыкальных произведений;
- 2) использования способов музыкально-исполнительских манер;
- 3) контроля слуха и управления процессом исполнения;
- 4) теоретического анализа исполняемых произведений;
- 5) исполнительского опыта и демонстрации творчества соло перед зрителями.

Глава 3. Критерии оценки результатов обучения

102. Целью контроля успеваемости является выявление результативности в освоении Программы обучающимися.

Контроль освоения Программы обучающимися осуществляется в форме контрольной работы, технического зачета, итоговая аттестация – в форме экзамена.

103. Форма аттестации и контрольно-программные требования к выступлениям обучающихся:

1) 1 класса – в первой и третьей четвертях: контрольная работа (два кюя); во второй и четвертой четвертях: технический зачет (две народные песни);

2) 2 класса – в первой и второй четвертях: контрольная работа (один кюй, одна песня восточно-казахстанской сыбызговой школы); в третьей и четвертой четвертях: технический зачет (один кюй, одна песня западно-казахстанской сыбызговой школы);

3) 3 класса – в первой и второй четвертях: контрольная работа (два кюя баян-ульгийской домбровой школы); в третьей и четвертой четвертях технический зачет (два кюя синьцзянской сыбызговой школы);

4) 4 класса – в первой и второй четвертях: технический зачет (две башкирские народные песни на инструменте сыбызгы); в третьей и

четвертой четвертях: технический зачет (два сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для домбры); в третьей и четвертой четвертях: технический зачет (два сочинения композиторов-классиков, современных композиторов, написанных для кылқобыза и сазсырная);

5) 5 класса – в первой и второй четвертях: технический зачет (одно произведение, написанное для гобоя; одно произведение – для флейты; одно произведение – для курая); в третьей четверти: технический зачет (одно произведение в дуэте, два произведения в ансамбле сыбызгистов); в четвертой четверти: экзамен (два кюя на инструменте сыбызгы и трио инструментов жетіген, домбыра, шертер; одно произведение крупной формы на сыбызгы с инструментами домбыра, кобыз, жетіген; одно произведение крупной формы на сыбызгы с инструментами сазсырной и шаңқобыз).

104. Критерии оценивания результатов обучения в музыкальном образовании складываются из результатов текущей успеваемости по предмету и оценок, полученных на концертных выступлениях.

При оценке работы обучающегося педагог учитывает следующие параметры: демонстрация обучающимся должного уровня владения инструментом сыбызгы, полное и убедительное раскрытие художественного образа, понимание и отражение в исполнительской интерпретации стиля исполняемого произведения.

105. Критерии оценки:

1) оценка «5» «отлично» – технически качественное и художественное исполнение, отвечающее требованиям на данном этапе обучения; самостоятельный слуховой контроль звукоизвлечения; умение донести форму, образное содержание; уверенное, яркое, эмоционально и двигательное свободное исполнение;

2) оценка «4» «хорошо» – грамотное, стабильное исполнение, с небольшими недочетами, как в техническом так и в художественном плане; выполнение музыкальных, технических и ритмических задач в произведениях экзаменационной программы, но с небольшими пометками; недостаточно яркая динамика, недифференцированное соотношение голосов;

3) оценка «3» «удовлетворительно» – исполнение с большим количеством недочетов: недоученный текст, слабая техническая подготовка, малохудожественная игра, отсутствие свободы игрового аппарата; исполнение неуверенное, ритмически неустойчивое, интонационно невыразительное, недостаточно двигательное скоординированное, без динамических оттенков; с текстовыми пометками;

4) оценка «2» «неудовлетворительно» – ошибки в воспроизведении нотного текста, отсутствие слухового контроля,

метроритмическая неустойчивость, низкое качество звукоизвлечения и звуковедения, отсутствие выразительного интонирования, частые остановки при исполнении;

5) «Зачет» (без оценки) – исполнение соответствует необходимому уровню на данном этапе обучения.